

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут права ім. І. Малиновського
Кафедра кримінально-правових дисциплін

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра

на тему:

**«Актуальні проблеми підготовчого провадження в кримінальному процесі
України»**

Виконала студентка 6 курсу,
Групи МП-61
Спеціальності 081 Право
Сівач Т. І.

Науковий керівник: доктор
юридичних наук,
професор,
Попелюшко В.О.

Рецензент:
К.ю.н., ст. викл., адвокат
Балацька О. Р.

Роботу допущено до захисту
на засіданні кафедри кримінально
правових дисциплін
(протокол №___ від «__»_____2020р.)
Завідувач кафедри _____ / _____ /

Острог - 2020

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Поняття та місце підготовчого провадження у системі стадії кримінального процесу.....	6
1.2. Функціональне призначення та завдання підготовчого провадження.....	13
РОЗДІЛ 2. ПРОЦЕДУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ.....	21
2.1. Порядок здійснення підготовчого провадження.....	21
2.2. Рішення суду в підготовчому провадженні.....	32
РОЗДІЛ 3. СПЕЦІАЛЬНІ ПОРЯДКИ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	43
3.1. Особливий порядок підготовчого провадження на підставі угод.....	43
3.2. Порядок підготовчого провадження щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності.....	49
3.3. Особливий порядок підготовчого провадження у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків.....	53
3.4. Особливий порядок підготовчого провадження у спеціальному судовому провадженні (in absentia)	58
3.5. Особливий порядок підготовчого провадження у суді присяжних.....	63
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73

ЗМІСТ

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Кримінальне провадження є сферою, в якій питання правильності та однозначності застосування норм права є особливо важливою. Від цього залежить доля людини, щодо якої здійснюють обвинувачення. Права, свободи та законні інтереси учасників кримінального провадження мають бути під ретельним захистом закону. Тому закон має відповідати критерію якості, про який вказує Європейський Суд з прав людини. Законодавство є доступне відповідній особі, яка, крім того, повинна передбачати його наслідки для себе, а також це законодавство повинно відповідати принципу верховенства права. Тобто від чіткості та змістовного наповнення норм, особливо кримінального процесуального законодавства, залежить дотримання у державі принципу верховенства права. З іншої сторони, в Україні норми, які врегульовують процедурні особливості здійснення кримінального провадження, є далекими від ідеалу. На мою думку, законодавче врегулювання підготовчого провадження є одним із проблемних та недосконалих. При цьому, ця проміжна частина кримінального провадження відіграє суттєву роль як для перевірки досудового розслідування, так і для підготовки судового розгляду. Через невирішеність проблем підготовчого провадження ця проблема залишається актуальною і сьогодні.

Метою дослідження є отримання нових наукових результатів у вигляді наукових висновків щодо характеристики підготовчого провадження, його поняття та ознак, порядку його здійснення, а також формулювання науково обґрунтованих пропозицій щодо покращення правового регулювання цієї частини кримінального провадження.

На досягнення зазначеної мети спрямовані такі завдання:

- Визначення поняття та місця підготовчого провадження у системі стадій кримінального процесу;
- З'ясування функціонального призначення та завдань підготовчого провадження;

- Встановлення порядку здійснення підготовчого провадження;
- Характеристика рішень суду у підготовчому провадженні;
- Дослідження особливостей порядку підготовчого провадження на підставі угод;
- З'ясування порядку підготовчого провадження щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- Аналіз особливого порядку підготовчого провадження у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків;
- Визначення особливого порядку підготовчого провадження у спеціальному судовому провадженні (in absentia);
- Встановлення особливого порядку підготовчого провадження у суді присяжних.

Об'єкт дослідження – це кримінально-процесуальні відносини, які виникають, розвиваються та припиняються у кримінальному провадженні у зв'язку із здійсненням підготовчого провадження.

Предметом дослідження є актуальні проблеми підготовчого провадження в кримінальному процесі.

Аналіз стану розробки проблеми. Дослідженням даної тематики займалися такі науковці як: Бабаєва О. В., Гончаренко В. Г., Лобойко Л. М., Попелюшко В. О., Шминдрук О. Ф. та інші.

Попри це проблема не є ґрунтовно розробленою, що створює необхідність для подальшого дослідження підготовчого провадження.

Джерельну базу дослідження становлять: Конституція України, КПК України, Кримінальний кодекс України, закони України та інші нормативно-правові акти; міжнародні правові акти; судова практика та практика Європейського суду з прав людини; теоретичні джерела: підручники, монографії, наукові статті та коментарі.

У дослідженні використовувалися такі **методи**:

- Діалектичний метод, суть якого полягає у тому, що всі явища в суспільстві мають початку і кінцеву точку, а також перебувають у

перманентному русі і взаємозв'язку із іншими явищами. Використовувався у Розділі 1 для встановлення місця підготовчого провадження у системі стадій кримінального процесу.

– Логіко-семантичний метод дозволяє визначити поняття за допомогою аналізу його ознак, а також відношеннями між мовними висловами та дійсністю, який застосовувався у Розділі 1 для визначення поняття «підготовче провадження».

– Синтез – метод вивчення об'єкта у його цілісності, у єдиному і взаємному зв'язку його частин. У процесі наукових досліджень синтез пов'язаний з аналізом, оскільки дає змогу поєднати частини предмета, розчленованого у процесі аналізу, встановити їх зв'язок і пізнати предмет як єдине ціле. Використовувався у Розділах 2 та 3 для дослідження окремих рис підготовчого провадження та його спеціальних порядків.

– Метод узагальнення дозволив сформулювати висновки до розділів та висновки до дослідження в цілому.

Практичне значення роботи. Напрацювання зроблені в роботі можуть бути використані як для розвитку правової доктрини, так і для подальшого вдосконалення законодавчого врегулювання підготовчого провадження.

Напрацювання можуть використовуватися в навчальних цілях при підготовці до курсу «Кримінальний процес України» та в практичній діяльності юристів.

Структура роботи. Робота складається із вступу (3 ст.), трьох розділів та висновків (69 ст.) і списку використаних джерел (73 джерела).

Загальна кількість сторінок – 78, з них обсяг основного тексту – 71 сторінка.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

1.1. Поняття та місце підготовчого провадження у системі стадій кримінального процесу

Підготовче провадження у кримінальному процесі є частиною кримінального провадження. У статті 3 КПК України зазначено, що кримінальне провадження складається із досудового розслідування і судового провадження, процесуальних дій через скоєння діяння, передбаченого Кримінальним кодексом України. Кримінальне провадження – це діяльність, яка має свій початок та кінець, врегульована положеннями кримінального процесуального законодавства України, а також має визначені мету та завдання. Кримінальне провадження – це не одноактна дія, а діяльність, що має свій законодавчо визначений порядок. Для того, щоб ця діяльність була впорядкованою та логічною, законодавець розподілив її на стадії та етапи. Фактично, йдеться про розбиття всього кримінального провадження на менші процесуальні частини. Це розбиття на частини здійснюється не випадково, а строго із застосуванням законів логіки та розуміння мети і завдань кримінального провадження. Кожна із частин кримінального провадження має мати логічний початок та кінець. Із визначення кримінального провадження, яке запропонував законодавець впливає, що кримінальне провадження за логікою творців КПК України можна розділити на:

- 1) досудове провадження;
- 2) судове провадження.

Згадки про підготовче провадження при цьому не здійснюється. Безспірним для всіх представників наукової доктрини, юристів та законодавців є той факт, що підготовче провадження є частиною кримінального

провадження. Дискусійним є ж питання про місце підготовчого провадження у діяльності, яка являє собою кримінальне провадження.

У пункті 24 частини 1 статті 3 КПК України зазначено, що судовим провадженням є провадження, що здійснюється у суді першої інстанції і складається із підготовчого судового провадження, судового розгляду і ухвалення та проголошення судового рішення, а також провадження з перегляду судових рішень в апеляції та касації, та за нововиявленими або виключними обставинами.

Робимо висновок, що підготовче провадження відноситься саме до судового провадження, Якщо судове провадження – це стадія кримінального провадження, то підготовче провадження має бути, за логікою, частиною стадії судового провадження, тобто етапом судового провадження. Цей висновок не є категоричним, оскільки ми його робимо лише на основі законодавчого положення. Проте, також потрібно врахувати і думки науковців з цього приводу.

Питанню підготовчого провадження присвячено Главу 27 Розділу IV «Судове провадження у першій інстанції» КПК України, в якій, однак, законодавець не потрудився визначити саме поняття підготовчого провадження та дати відповідь на питання щодо віднесення підготовчого провадження до стадій чи етапів кримінального процесу.

Якщо звернутися до наукової думки, то знаходимо практичну рівну кількість думок про те, що підготовче провадження є стадією кримінального провадження та про те, що підготовче провадження є етапом судового провадження.

Звернемо увагу спочатку на аргументацію наукового середовища позицій щодо того, що підготовче провадження є стадією кримінального провадження.

На думку О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди та М. І. Хавронюка: «Підготовче провадження є стадією кримінального процесу, на якій суд, не вирішуючи наперед питання про винуватість, на підставі обвинувального акта і реєстру матеріалів кримінального провадження, думок та клопотань учасників процесу

встановлює наявність або відсутність достатніх правових та фактичних підстав для призначення судового розгляду, а за наявності таких підстав призначає судовий розгляд та вчиняє підготовчі дії для забезпечення необхідних умов його ефективного проведення»¹.

Аргументація цього визначення зводиться до того, що суд вирішує важливі для кримінального провадження питання на цій частині кримінального процесу, зокрема, у підготовчому провадженні кримінальне провадження може і закінчитися, якщо для цього будуть відповідні обставини. Також під час підготовчого провадження вирішуються інші значимі для кримінального провадження обставини через здійснення інших процесуальних дій.

Автори науково-практичного коментарю до КПК України зазначають: «підготовче провадження в суді першої інстанції є обов'язковою і самостійною стадією кримінального процесу, у якій суд визначає можливість на законних підставах призначити кримінальне провадження до судового розгляду»².

Із цього визначення звертаємо увагу на важливу замітку науковців про те, що підготовче провадження є обов'язковою стадією кримінального провадження. Що означає, що підготовче провадження має місце у всіх кримінальних провадженнях без виключення. Науковці звертаються увагу про важливе для кримінального провадження в цілому питання, яке розглядається на цій, на їхню думку, стадії кримінального провадження, а саме питання наявності законних підстав для продовження та переходу кримінальної справи на наступну стадію кримінального провадження.

В. Я. Тацій, Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна, О. Г. Шило писали: «підготовче провадження є самостійною стадією кримінального провадження, сутність якої полягає в тому, що суд у встановленому законом процесуальному порядку, не вирішуючи наперед питання про винуватість обвинуваченого (крім передбачених КПК випадків), приймає рішення про подальший рух

¹ Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків: Центр політико-правових реформ Factor, 2013. С. 114.

² Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К. : Юстиніан, 2012. С. 234.

провадження, а у разі призначення справи до судового розгляду вирішує питання, пов'язані з підготовкою до нього»³.

Зазначені аргументи подібні до наведеної аргументації, яка запропонована іншими науковцями, що до того, що підготовче провадження є стадією кримінального провадження.

Х. М. Павич визначає підготовче провадження як «самостійну стадію кримінального процесу, в якій суддя одноособово, за участю учасників кримінального провадження (прокурора, обвинуваченого, захисника, потерпілого, його представника та законного представника, цивільного позивача, його представника та законного представника, цивільного позивача та його представника), не вирішуючи наперед питання про винуватість обвинуваченого, перевіряє наявність фактичних і юридичних підстав розглядати справу у суді, вирішити питання, пов'язані з підготовкою справи до судового розгляду та постановити відповідне рішення»⁴.

В системі кримінального провадження підготовче провадження є його неминучою частиною (за винятком випадків закриття кримінального провадження під час досудового розслідування), адже скерування прокурором будь-якого підсумкового процесуального акту досудового розслідування до суду ініціює відкриття підготовчого провадження, без якого судове провадження в суді першої інстанції здійснюватися не може. За загальним порядком, при направленні прокурором обвинувального акту до суду підготовче провадження займає проміжне місце між досудовим розслідуванням та судовим розглядом, а рішення суду в цій стадії визначають подальший хід кримінального провадження і за наявності встановлених підстав його трансформацію в наступну стадію судового розгляду. В цьому знаходить прояв логіко-функціональна послідовність стадій кримінального провадження. Також підготовче провадження характеризується специфічними процесуальними

³ Кримінальний процес : підручник. За редакцією В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Х. : Право, 2013. С. 166.

⁴ Павич Х. Поняття та значення підготовчого провадження. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали ХХІІ звіт. наук.- практ. конф., 4-5 лют. 2016 р. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Юрид. фак-т., 2016. Ч. 2. С. 214.

засобами для вирішення його завдань, що полягає в наявності окрім діяльності предметно-практичної, сукупності інтелектуально-логічних засобів, що забезпечують можливість прийняття судом відповідного рішення⁵.

Із вказаних науковцями аргументів на користь віднесення підготовчого провадження до стадій кримінального провадження, робимо висновок, про те, що підготовче провадження, на їхню думку, є стадією кримінального провадження, оскільки є обов'язковою частиною провадження, на якій вирішується питання подальшої долі провадження, а саме наявність підстав подальшого розгляду справи та вирішення інших супутніх питань.

Також потрібно звернути увагу на позиції дослідників кримінального процесу, на думку яких підготовче провадження – етап судового провадження.

Автори іншого науково-практичного коментаря до КПК України зазначили: «підготовче провадження є першим важливим етапом судового провадження в суді першої інстанції, у якому суд зобов'язаний перевірити матеріали кримінального провадження, з'ясувати достатність фактичних та юридичних підстав для прийняття судових рішень, передбачених ч. 3 ст. 314 КПК України, вирішити питання, пов'язані з підготовкою кримінального провадження до судового розгляду, у тому числі визначити дату, час та місце судового розгляду, форму проведення судового засідання, склад суду тощо»⁶.

Науковцями акцентується увага на тому факті, що підготовче провадження відіграє «супровідну» роль для судового розгляду, оскільки, як впливає із самої назви, це підготовка до судового розгляду. Її значення важко переоцінити, але все ж, підготовче провадження виконує допоміжну роль для судового провадження.

Додатковим підтвердженням нашої думки є позиції й інших науковців. На думку Л. В. Карабут: «суд першої інстанції відповідно до КПК України діє в межах однієї стадії судового провадження, а підготовче провадження є лише

⁵ Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. С. 40.

⁶ Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. I [Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х. : Право, 2012. Т.2. 2012. С. 98.

етапом стадії, яка має найменування «судове провадження у першій інстанції», бо елементи її структури та змісту не дають можливість віднести її до числа самостійних стадій»⁷.

В. О. Попелюшко, також говорячи про підготовче провадження та судовий розгляд, не використовує термін «стадія», вважаючи їх «етапами» з-поміж трьох послідовних етапів стадії судового провадження, де судовий розгляд є центральним⁸.

Послідовно та аргументовано на користь того факту, що підготовче провадження є етапом кримінального провадження, висловлювала свої позиції О. Ф. Шминдрук.

Дослідниця вказувала на наступні докази того, що підготовче провадження є етапом кримінального провадження:

«По-перше, така позиція не узгоджується з нормами чинного КПК України. Як вже зазначалося, законодавець прямо вказує на те, що підготовче провадження є частиною судового провадження, а тому не може бути самостійною стадією кримінального провадження.

По-друге, таке провадження має специфічну процедуру провадження, яка закріплена главою 27 КПК України з обов'язковим урахуванням правил судового розгляду, передбачених главою 28 КПК України, до яких належить такі: здійснення провадження тим самим складом суду, фіксування судового засідання технічними засобами, роз'яснення прав та обов'язків учасників судового засідання.

По-третє, завершується прийняттям етапного рішення – ухвали про призначення кримінального провадження до судового розгляду, у

⁷ Карабут Л. В. Чи є підготовче провадження стадією кримінальної процесуальної діяльності? Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали V-ї Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. XX-річчю Нац. акад. прав. наук України, 2013 р. Одеса, 2013. С. 291.

⁸ Попелюшко В. О. Формування кримінальної справи на стадії судового провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 44.

якій відображаються зміст та результати підготовчого провадження та якою воно трансформується в наступний етап – судового розгляду»⁹.

На мою думку, позиції науковців вказують на те, що підготовче провадження є етапом судового провадження є більш обґрунтованими, оскільки це прямо випливає із положень законодавства, а також потрібно розуміти й те, що підготовче провадження є обов'язковою частиною судового розгляду і відіграє певну функцію забезпечення належного здійснення судового розгляду. Інші важливі питання на цьому етапі не вирішуються, окрім тих, які стосуються судового розгляду.

Саме поняття підготовчого провадження можна визначити як етап кримінального провадження, в якій суд за участю прокурора та інших учасників кримінального провадження, вирішує питання про можливість розгляду кримінального провадження по суті в судовому засіданні. Завданням цього провадження є процесуальне та організаційне забезпечення проведення судового розгляду.

Ю. М. Грошевий, О. В. Капліна зазначають: «змістом підготовчого провадження є перевірка наявності підстав для призначення судового розгляду, а за наявності певних підстав – прийняття остаточного рішення (зокрема про закриття кримінального провадження)»¹⁰.

Варто погодитися із таким визначенням змісту підготовчого провадження, оскільки, як було з'ясовано, науковці єдині у визначенні того, що у підготовчому провадженні вирішується питання наявності підстав для призначення судового засідання.

Таким чином, здійснивши аналіз поняття та місця підготовчого провадження у системі стадій кримінального провадження, робимо висновок, що підготовче провадження є етапом судового провадження, на якому вирішується питання наявності підстав для призначення судового засідання.

⁹ Шминдрук О. Ф. Підготовче провадження як кримінально-процесуальна категорія. URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nvmgu_jur_2014_10-2%282%29__48

¹⁰ Кримінальний процес: підруч. за ред. Ю.М. Грошевого та О.В. Капліної. Х.: Право, 2010. С. 155.

1.2. Функціональне призначення та завдання підготовчого провадження

Кримінальне провадження – це визначена, впорядкована діяльність суб'єктів кримінального провадження з метою досягнення мети та завдань кримінального провадження. Ця діяльність не здійснюється без мети, що також стосується і її окремих частин – стадій та етапів кримінального провадження.

Підготовче провадження є першим етапом судового провадження і також має завдання та мету. Перш за все, варто зазначити, що всі частини кримінального провадження служать меті та завданню кримінального процесу.

У статті 2 КПК України сказано, що до завдань, які повинні бути виконаними у кримінальному провадженні відносяться завдання щодо захисту осіб, суспільства та держави від злочинів, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також створення умов для того, щоб розслідування та судовий розгляд були швидкими, повними та неупередженими разом із тим, що кожна особа, яка вчинила злочин, була притягнутою до кримінальної відповідальності, а жодна невинувата особа не була обвинуваченою або засудженою, жодна особа не була підданою необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

Ці завдання стосуються також і підготовчого провадження, оскільки навіть кінцевий результат кримінального провадження є сумою результативності та ефективності окремих його частин. Наприклад, оцінювання кримінального провадження з точки зору забезпечення швидкого, повного та неупередженого судового розгляду буде здійснюватися також із врахуванням того чи було виконане зазначене завдання на етапі підготовчого провадження.

На думку М. А. Погорецького, «метою кримінального процесу повинно бути вирішення соціально-правового конфлікту, що виник у зв'язку із завданням злочином шкоди особі, суспільству та державі, на підставі істини,

встановленої уповноваженими на провадження у кримінальній справі особами»¹¹.

Ця мета також має бути досягнута і на етапі підготовчого провадження, що логічно впливає із розуміння поняття мети – як кінцевої точки кримінального провадження. Мета пронизує все кримінальне провадження і кожна процесуальна дія, кожен учасник кримінального провадження має діяти відповідно і задля досягнення мети кримінального провадження.

У зв'язку із цим, С. І. Дячук вказує на те, що «метою підготовчого судового засідання, яке проводиться на етапі підготовчого провадження є з'ясувати можливість врегулювання правового конфлікту до судового розгляду чи забезпечити правильне та швидке вирішення справи під час судового розгляду»¹².

Погоджуємось із тим, що метою підготовчого засідання є визначення можливості подальшого руху кримінальної справи до наступного етапу кримінального провадження.

На думку О. В. Бабаєвої: «мета підготовчого провадження в сучасному кримінальному процесі полягає у встановленні судом можливості врегулювання кримінально-правового конфлікту до судового розгляду або забезпеченні своєчасного і безперешкодного судового розгляду»¹³.

Тобто науковці мають практично єдиний підхід до розуміння мети підготовчого провадження у кримінальному процесі України, яка зводиться до того, що суд повинен визначити наявність врегулювати кримінально-правовий конфлікт до судового розгляду або ж за наявності відповідних підстав забезпечити своєчасний та безперешкодний судовий розгляд.

Мета підготовчого провадження реалізується через виконання завдань підготовчого провадження. Завдання – це ті обов'язкові пункти, навпроти яких

¹¹ Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. С. 149.

¹² Дячук С. І. Застосування кримінального процесуального законодавства на підготовчому провадженні у суді першої інстанції. Наукові записки НаУКМА. 2013. Т. 144-145 : Юридичні науки. С. 142.

¹³ Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. С. 45.

мають бути поставлені відмітки «зроблено» для того, щоб зробити висновок, що підготовче провадження було здійснене і у ньому було досягнуто мету підготовчого провадження.

Підходи науковців до визначення завдань підготовчого провадження відрізняються, але мають загальні спільні риси.

«Завдання підготовчого провадження визначають як:

- процесуальне та організаційне забезпечення проведення судового розгляду¹⁴.
- визначення основних напрямів подальшої процесуальної діяльності суду та інших учасників кримінального провадження»¹⁵.

Такі підходи до визначення завдань підготовчого провадження формуються на розумінні того, що підготовче провадження є етапом судового провадження, а отже, в загальному підготовче провадження здійснюється для забезпечення судового розгляду всім необхідним процесуальним матеріалом і ресурсами, для того, щоб у ньому була виконана мета стадії судового розгляду.

На думку О. В. Бабаєвої: «завдання підготовчого провадження зумовлюються вказаною метою і визначаються залежно від процесуального акта прокурора, що ініціює судове провадження і відіграє значення кримінального позову:

- при надходженні до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру завданням цієї стадії є встановлення підстав для призначення судового розгляду та здійснення його підготовки;
- при надходженні до суду обвинувального акта разом з угодою, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, завдання

¹⁴ Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. I [Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х. : Право, 2012. Т.2. 2012. С. 167.

¹⁵ Дячук С. І. Застосування кримінального процесуального законодавства на підготовчому провадженні у суді першої інстанції. Наукові записки НаУКМА. 2013. Т. 144-145 : Юридичні науки. С. 143.

полягає у встановленні підстав для вирішення кримінально-правового конфлікту в даній стадії кримінального провадження»¹⁶.

Робимо висновок, що є два основних завдання підготовчого провадження, які вирішуються із вказівкою «або», тобто є взаємовиключними і їхня постановка залежить від супутніх обставин підготовчого провадження. Так, це може бути встановлення підстав для вирішення кримінально-правового конфлікту в даній стадії кримінального провадження або ж встановлення підстав для призначення судового розгляду та здійснення його підготовки.

Н. П. Сиза вказала: «до системи завдань, які виконуються судом у стадії підготовчого провадження, належать:

- 1) перевірка відповідності процесуальних документів, поданих прокурором, вимогам кримінального процесуального закону;
- 2) розгляд скарг та клопотань учасників кримінального провадження;
- 3) з'ясування наявності підстав для завершення кримінального провадження;
- 4) встановлення відсутності порушень вимог кримінального процесуального закону, що перешкоджають призначенню судового розгляду;
- 5) вирішення питань, пов'язаних із підготовкою до судового розгляду»¹⁷.

Вчена деталізує завдання підготовчого провадження, вказуючи на іншу також важливу для кримінального провадження діяльність суду на етапі підготовчого провадження, яка пов'язана із розглядом скарг та клопотань учасників кримінального провадження, перевіркою відповідності процесуальних документів, поданих прокурором, вимогам кримінального процесуального закону тощо.

«Серед основних завдань підготовчого провадження, як стадії кримінального провадження науковці виділяють:

¹⁶ Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. С. 56

¹⁷ Сиза Н. П. Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. № 2(10). С. 11.

- перевірку наявності процесуальних підстав для затвердження угоди про визнання винуватості чи про примирення,
- перевірку наявності підстав для закриття провадження,
- перевірку відповідності вимогам кримінального процесуального закону обвинувального акта,
- перевірку клопотання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру,
- перевірку дотримання правил визначення підсудності кримінального провадження,
- підготовку умов для успішного проведення судового розгляду»¹⁸.

Тобто на підготовчому провадженні вирішується подальша доля кримінального провадження залежно від встановлених обставин кримінального провадження на момент здійснення підготовчого провадження, які мають значення для руху кримінальної справи до подальшого етапу кримінального провадження.

Кожна стадія та етап кримінального провадження відіграє своє значення для кінцевого результату кримінального провадження. На кожній стадії та етапі кримінального провадження ключові учасники кримінального провадження відіграють свою функцію і підготовче провадження у цьому контексті не є виключенням. Варто зазначити, що функції суду на стадії підготовчого провадження дозволяють краще зрозуміти суть завдань підготовчого провадження, оскільки суд відіграє істотну роль на цьому етапі і від його діяльності залежить подальший рух кримінального провадження.

М. А. Тахтаров вказав: «враховуючи ті рішення, які суд може прийняти у підготовчому судовому засіданні (ч. 3 ст. 314 КПК України), можна визначити загальний обсяг функцій суду, які реалізуються на цій стадії.

1) Контрольна функція, яка стосується рішень щодо повернення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів

¹⁸ Кримінальний процес: підручник за ред. В.В. Коваленко, Л.Д. Удалової, Д. П. Письменного. Видавництво «Центр учбової літератури». К., 2013 р. С. 176.

медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам КПК України; направлення обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення невідповідності кримінального провадження.

2) Організаційна функція, внаслідок реалізації якої суд призначає судовий розгляд на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

3) Функція реалізації правосуддя, яка виражається у праві суду затверджувати угоди або відмовляти в їх затвердженні; у праві закривати кримінальне провадження у випадках встановлення законних підстав, які дають можливість суду прийняти таке рішення»¹⁹.

Залежно від зазначених функцій суду на етапі підготовчого провадження можна виділити також і відповідні групи завдань цього етапу судового провадження:

а) Контрольні завдання щодо перевірки відповідності вимогам кримінального процесуального закону обвинувального акта. Наприклад, суд може повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам цього Кодексу відповідно до пункту 3 частини 3 статті 314 КПК України;

б) Організаційні завдання, які стосуються безпосередньо підготовки провадження до судового розгляду. Згідно частини 2 статті 315 КПК України з метою підготовки до судового розгляду суд:

визначає дату та місце проведення судового розгляду;

з'ясовує, у відкритому чи закритому судовому засіданні необхідно здійснювати судовий розгляд

здійснює інші процесуальні дії, визначені у 35 статті КПК України.

¹⁹ Тахтаров М. А. Юридична сутність підготовчого провадження у кримінальному процесі України. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/45.pdf>

3) Завдання, які пов'язані із здійсненням функції правосуддя. Наприклад, відповідно до пункту 2 частини 3 статті 314 КПК України суд наділений правом на закриття провадження у випадку, якщо були встановленими підстави, передбачені пунктами 4-8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 Кодексу.

Л. М. Лобойко наголошує: «Значення підготовчого провадження полягає в тому, що:

1. Стадія є свого роду «процесуальним фільтром» судового провадження, не допускаючи до судового розгляду матеріали досудового розслідування, якщо вони не відповідають закону. Ця стадія є обов'язковою у системі кримінального провадження.

2. В ній визначаються межі майбутнього судового розгляду. Розгляд справи по суті у суді першої інстанції може відбуватися тільки за тим обвинуваченням, що було представлено прокурором у підготовчому провадженні.

3. Підготовче провадження забезпечує створення всіх необхідних умов для правильної організації і успішного проведення судового засідання»²⁰.

Тому, зважаючи на мету та завдання підготовчого провадження, робимо висновок про те, що підготовче провадження здійснюється для вирішення низки контрольних, організаційних завдань та завдань, які пов'язані із правосуддям. На етапі підготовчого провадження особливо важливим є здійснення контрольної функції судом, що дозволяє попередньо також перевірити законність діяльності суб'єктів досудового розслідування через розгляд скарг та клопотань учасників кримінального провадження.

Висновки до Першого Розділу

²⁰ Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. К.: Істина, 2014. С. 87.

Підбиваючи підсумки Розділу 1, зазначмо, що підготовче провадження – це саме етап стадії судового провадження, що підтверджується законодавчими нормами, а також позиціями авторитетних науковців.

Метою підготовчого провадження є встановлення судом можливості врегулювання кримінально-правового конфлікту до судового розгляду або забезпеченні своєчасного і безперешкодного судового розгляду.

Завдання підготовчого провадження варто визначати через функції суду. Тому ми виділяємо три блоки завдань підготовчого провадження:

- 1) контрольні;
- 2) організаційні;
- 3) пов'язані із здійсненням правосуддя.

РОЗДІЛ 2

ПРОЦЕДУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

2.1. Порядок здійснення підготовчого провадження

Попередньо потрібно вказати, що підготовче провадження не здійснюється у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків.

На думку В. О. Попелюшка, «підготовче провадження, як і його «історичний попередник» – попередній розгляд справи суддею, – є проміжною стадією між досудовим слідством та судовим розглядом кримінальної справи. Щодо досудового слідства воно є перевірконо-контрольною стадією, а щодо стадії судового розгляду – розпорядчо-підготовчою»²¹. Така юридична природа підготовчого провадження впливає на порядок здійснення цієї стадії щодо забезпечення виконання завдань та мети цього етапу судового провадження.

Відповідно до частини 1 статті 314 КПК України моментом початку підготовчого провадження є момент, коли суд отримав обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

С. І. Дячук зазначив: «закон передбачає вичерпний перелік процесуальних документів, надходження яких до суду першої інстанції є належним процесуальним приводом для відкриття підготовчого провадження незалежно від того, чи відповідають такі документи вимогам закону щодо форми і змісту»²².

Лише із моменту отримання судом зазначених документів розпочинається етап підготовчого провадження, основною формою якого є підготовче засідання.

²¹ Попелюшко В. О. Судовий розгляд кримінальної справи : навч. посіб. К. : Кондор, 2006. С. 19.

²² Дячук С. І. Стадія підготовчого провадження та її особливості. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cln_2013_4_33.pdf

Із цього моменту суд не пізніше п'яти днів з дня його надходження призначає підготовче судове засідання, в яке викликає учасників судового провадження.

Судом, який призначає підготовче провадження є склад суду (суддя або кореальний склад суду), який визначається у порядку частини 3 статті 35 КПК України. Призначення підготовчого судового засідання здійснюється через постановлення ухвали суду.

Потрібно акцентувати на тому, що у КПК України не визначені строки протягом яких має бути проведене підготовче засідання. Тому у кожному конкретному випадку потрібно звертатися до положень статті 28 КПК України, яка присвячена визначенню принципу розумних строків та критеріям розумності строків.

Згідно частини 2 статті 314 КПК України у підготовчому судовому засіданні беруть участь прокурор, обвинувачений, захисник, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, згідно з правилами, визначеними у рамках КПК України і стосуються судового розгляду. У підготовчому засіданні мають бути виконані вимоги, які визначені у статтях 342-345 КПК України. Після цього головуючий суддя встановлює думку учасників судового провадження щодо можливості призначення судового розгляду.

У статті 342 КПК України визначений порядок відкриття судового засідання, який також застосується до підготовчого провадження:

1. У час, який призначений для здійснення судового розгляду, головуючий суддя здійснює відкриття судового засідання, оголошуючи при цьому про розгляд вказаного кримінального провадження.

2. Секретарем судового засідання здійснюється доповідь суду про те, хто з учасників судового провадження, які були викликані та повідомлені особи, присутні у судовому засіданні. Здійснюється встановлення осіб, які прибули у

засідання, та перевірка повноважень захисника та представника. З'ясовується чи було вручено судові виклики та повідомлення тих осіб, які не прибули у судове засідання, а також повідомляється причини їх неприбуття, якщо вони були встановленими.

У статті 343 КПК України зазначено, що секретарем судового засідання повідомляється про те, що судовий розгляд буде повністю фіксуватися, а також про те, якими є умови фіксування судового засідання.

Відповідно до статті 344 КПК України після того як були виконаними дії, закріплені у статтях 342 та 343 КПК України, головуючий здійснює оголошення складу суду, а також прізвище судді, який буде запасним, якщо його було призначено, прізвище прокурора та інших учасників цивільного провадження. Також головуючий здійснює роз'яснення учасникам судового провадження їхнє право на здійснення відводу і з'ясовує чи мають вони намір реалізувати це право.

Порядок розгляду питання про відвід визначається у статтях 75-81 КПК України.

Згідно статті 345 КПК України судовим розпорядником здійснюється передача особам, які беруть участь у судовому розгляді, пам'яток про їхні права та обов'язки, які визначаються КПК України.

Після того як всі відповідні особи ознайомилися із вказаною пам'яткою головуючий встановлює чи є зрозумілими їм їхні права та обов'язки і за наявності відповідної потреби здійснює їх роз'яснення.

У випадку існування об'єктивної неможливості здійснення ознайомлення із матеріалами дізнання у визначеному ч. 5 статті 301 КПК України порядку, суд за наявності клопотання сторони кримінального провадження здійснює вирішення питання про відкриття матеріалів дізнання сторонами кримінального провадження, про що суд постановляє ухвалу.

Фактично законодавцем встановлено однакові правила проведення підготовчого засідання та судового засідання, за виключенням тих особливостей, які встановлені у нормах законодавства, що стосуються

підготовчого провадження. Аналогічним є початковий момент підготовчого та судового засідання, який полягає у формальному визначенні та найменуванні присутніх учасників, а також роз'яснення їм особливостей їхніх прав та порядку здійснення підготовчого засідання. Така аналогія є виправданою, оскільки лише допомагає і суду і учасникам кримінального провадження вже бути готовими до певних процедурних моментів, які будуть повторені у судовому розгляді. На нашу думку, не має раціональної необхідності здійснення розділення порядку підготовчого засідання та судового засідання. Універсалізація правил здійснення засідань суду із врахуванням особливостей етапу чи стадії кримінального провадження допомагає спростити кримінальне провадження, особливо для тих учасників кримінального провадження, які не постійно мають такий статус у кримінальному провадженні.

У частині 5 статті 301 КПК України йдеться, що у випадку, якщо прокурор прийняв рішення про звернення до суду із обвинувальним актом або ж із клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру він має у межах визначених строків, здійснити забезпечення надання особі, яка скоїла кримінальний проступок чи її захиснику, а також потерпілому або його представнику копій матеріалів дізнання через їхнє вручення, а у випадку, коли таке вручення неможливе – у спосіб, який визначений у КПК України для вручення повідомлень, в тому числі через надсилання копій цих матеріалів за останнім відомим місцем проживання або перебування відповідних осіб. У випадку відмови вказаних осіб їх отримати чи зволікання з отриманням вказані особи прирівнюються до таких, що отримали доступ до вказаних матеріалів.

У випадку відмови від отримання копій матеріалів дізнання чи неотримання таких копій складається відповідний протокол, який має підписати прокурор та особа, що здійснила відмову від отримання або лише прокурор, якщо відповідна особа не з'явилась для отримання копій матеріалів дізнання.

У частині 5 статті 314 КПК України зазначено, що у випадках, які визначені КПК України у підготовчому судовому засіданні, у випадку ініціативи суду чи за наявності клопотання обвинуваченого, його захисника або законного представника або за наявності клопотання прокурора і тільки в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини суд вирішує питання, яке стосується формування досудової доповіді, про що судом постановляється ухвала із визначенням строку підготовки такої доповіді.

Про досудову доповідь зазначено у статті 314-1 КПК України. Метою складання такої доповіді є забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого, а також прийняття судового рішення про міру покарання представник уповноваженого органу з питань пробації складає досудову доповідь за ухвалою суду.

У Рекомендації CM/Rec(2010)1 Комітету міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації (прийнятою Комітетом міністрів 20 січня 2010 року на 105-му засіданні заступників міністрів) зазначено: «Залежно від національної правової системи служба пробації може готувати доповідь суду у справі обвинуваченого в скоєнні злочину, щоб допомогти суду, по можливості, прийняти рішення про те ... яке покарання або міра відповідатимуть скоєному. В цьому випадку служба пробації має підтримувати регулярні контакти з суддівським корпусом з приводу того, як може бути використаний цей документ. Доповідь суду повинна ґрунтуватися на достовірній інформації і, за можливості, підтверджуватися і оновлюватися в ході слідства і судового розгляду»²³.

Досудова доповідь складається щодо особи, обвинуваченої у вчиненні нетяжкого або тяжкого злочину, нижня межа санкції якого не перевищує п'яти років позбавлення волі. Досудова доповідь щодо неповнолітнього обвинуваченого віком від 14 до 18 років складається незалежно від тяжкості вчиненого злочину, крім випадків, передбачених КПК України.

²³ Рекомендація CM/Rec(2010)1 Комітету міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації URL: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec\(2010\)1%20Ukrainian.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec(2010)1%20Ukrainian.pdf)

Функції досудової доповіді в зарубіжних країнах є такими: інформаційна – надання біографічних даних щодо особи злочинця, його соціальної, поведінкової та психологічної характеристики, попередніх випадків притягнення до відповідальності; прогностична – формулювання моделі майбутньої поведінки пробаціонера, впливу різних чинників на його виправлення; правоохоронна – підготовка досудової доповіді, що передбачає охорону прав особи пробаціонера, а також потерпілого від злочину та суспільства від майбутніх протиправних учинків; правотворча – прокурор або суд забезпечуються необхідними даними про правопорушника та вчинений злочин, що є підставою для ухвалення рішення та відповідного правового акта про застосування пробаційних заходів суддею²⁴.

Форма, зміст та порядок складання досудової доповіді про обвинуваченого визначаються законодавством.

У частині 4 статті 314-1 КПК України визначено перелік випадків, коли досудова доповідь не складається.

Досудова доповідь не може використовуватися у кримінальному провадженні як доказ винуватості обвинуваченого у вчиненні злочину.

Досудова доповідь долучається до матеріалів кримінального провадження.

Науковці зазначають: «Досудова доповідь на сьогодні може стати зручним рекомендаційним інструментом для формулювання виваженої позиції у судових дебатах стороною обвинувачення та для подальшого об'єктивного прийняття судом рішення про вид і міру покарання у разі ухвалення обвинувального вироку суду. Безперечним позитивом досудової доповіді є її рекомендаційний характер, а також заборона використання як доказу винуватості особи. Водночас було б правильним розмістити відповідне повноваження суду не в ст. 314, а у ст. 315 КПК України. При вирішенні питання про доручення складання досудової доповіді у кримінальному

²⁴ Ткач Т. П. Досудова доповідь служби пробації: поняття, необхідність, функції. Науковий вісник. 2014. № 1. С. 57.

провадженні слід правильно визначати відповідну стадію та її частину, на якій може бути розглянуто це питання; доручати її складення в обґрунтовані строки; правильно визначати випадки, коли вона повинна або не повинна бути складена; не заміщувати докази щодо особи обвинуваченого, які підлягають доведенню у кримінальному провадженні, формалізованою інформацією досудової доповіді»²⁵.

На сьогоднішній день, немає єдиного підходу до визначення питання щодо необхідності складання органом пробації досудової доповіді. Це пояснюється тим, що у положеннях КПК України, які наводилися визначено випадки, коли досудова промова складається, а також випадки коли така промова не складається. Водночас, у пункті 6 частини 3 та частини 5 статті 315 КПК України визначено, що суд має право прийняти рішення щодо складення досудової доповіді, але це не його обов'язок. Воно може бути реалізоване у випадку наявності визначених у законі підстав за власною ініціативою або ж за клопотанням обвинуваченого, його захисника чи законного представника, чи за клопотанням прокурора і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Через це, у кожному конкретному випадку має додатково з'ясовуватися можливість складення досудової промови. Водночас, у положеннях КПК України не визначено, що є обов'язком суду за наявності визначених законом підстав прийняти рішення про складання досудової промови.

Варто також поставити під сумнів значення досудової доповіді в контексті подальшого ухвалення вироку. У статті 368 КПК України зазначено, що ухвалюючи вирок суд приймає до відома досудову доповідь з інформацією про соціально-психологічну характеристику обвинуваченого.

Очевидно, що формулювання щодо прийняття до відома не покладає на суд фактичних обов'язків щодо врахування цієї промови у процесі прийняття судового рішення у кримінальній справі.

²⁵ Єні О. А., Матієк Л. П. Досудова доповідь у судовому кримінальному провадженні. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/2-2017/eni.pdf>

Згідно частини 3 статті 315 КПК України у процесі підготовчого судового засідання суд у випадку наявності клопотання учасників судового провадження може прийняти рішення щодо обрання, зміни чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження, у тому числі запобіжний захід, який був обраний щодо обвинуваченого. Суд в такому випадку має дотримуватися правил, які встановлені у Розділі II КПК України.

Якщо відповідні клопотання є відсутніми, то обраний під час досудового розслідування захід забезпечення кримінального провадження чи запобіжний захід вважається таким, що продовжений.

Норму останнього речення цієї статті Конституційний Суд України визнав неконституційною оскільки вона не відповідає статті 55, частині першій статті 126 та пункту 1 частини другої статті 129 Конституції України.

За висновком КСУ: «продовження дії заходів забезпечення кримінального провадження, а саме запобіжних заходів у виді домашнього арешту та тримання під вартою, обраних під час досудового розслідування, без перевірки судом обґрунтованості підстав для їх застосування, суперечить вимогам обов'язкового періодичного судового контролю за застосуванням запобіжних заходів, пов'язаних з обмеженням права особи на свободу та особисту недоторканність (ч. 2 ст. 29 Конституції України)».

КСУ також зазначив: «висновки слідчого судді щодо будь-яких обставин, які стосувалися суті підозри, обвинувачення та були взяті до уваги при обґрунтуванні запобіжного заходу, обраного під час досудового розслідування, для суду на стадії судового провадження не є преюдиційними. У підготовчому провадженні суд має перевірити обґрунтованість застосування запобіжного заходу щодо обвинуваченого, пов'язаного з обмеженням його права на свободу та особисту недоторканність, та прийняти вмотивоване рішення, незважаючи на те, чи закінчився строк дії ухвали слідчого судді, постановленої на стадії досудового розслідування про обрання такого запобіжного заходу».

Мотивуючи своє рішення, КСУ, крім того, зазначив: «згідно з практикою Європейського суду з прав людини тримання під вартою без відповідного

судового рішення, особливо протягом періоду після закінчення слідства та до початку судового розгляду, а також на підставі судових рішень, винесених на стадії судового розгляду, які не містять визначених строків подальшого тримання під вартою, суперечить вимогам статті 5 Конвенції (пункт 98 рішення від 10 лютого 2011 року у справі «Харченко проти України»), що полягають у запобіганні свавільному чи невинуватому позбавленню свободи (пункт 30 рішення Європейського суду з прав людини від 3 жовтня 2006 року у справі «МакКей проти Сполученого Королівства»). Таким чином запобіжний захід, який був визначений особі на стадії досудового розслідування, не може автоматично подовжуватися після передачі матеріалів кримінальної справи до суду загальної юрисдикції»²⁶.

Під час підготовчого судового засідання суд роз'яснює обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше десяти років, право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього колегіально судом у складі трьох суддів, про що зазначено у частині 4 статті 315 КПК України.

Додатковим питанням, що виникає на цьому етапі кримінального провадження є питання подання доказів до суду. В. О. Попелюшко вказав: «практика застосування КПК України виявила принципові розбіжності в практиці часу і місця подання сторонами кримінального провадження суду доказів у зв'язку з існуванням прогалини з цього питання в процесуальному законі, посиленої непослідовністю та суперечливістю низки його положень, що прямо чи опосередковано стосуються цієї проблеми. Тому вихід з такої ситуації, на думку вченого, полягає у подоланні прогалини закону та усуненні його недоречностей шляхом правозастосування через системне тлумачення його норм»²⁷.

²⁶ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23 листопада 2017 року у справі № № 1-28/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17#n63>

²⁷ Попелюшко В. О. Формування кримінальної справи на стадії судового провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 45.

Із положень КПК України випливає (ст. 291 КПК України), що подання до суду інших документів, окрім обвинувального акта та додатків до нього до початку судового розгляду забороняється. Тому сторона обвинувачення направляє до суду не матеріали кримінального провадження в цілому, а лише обвинувальний акт та додатки до нього. На нашу думку, така ситуація є виправданою для виконання принципу безсторонності суду та безпосередності дослідження доказів. Сторона обвинувачення не має у такому випадку можливості здійснювати вплив на формування певних підсвідомих переконань у судді щодо винуватості чи невинуватості особи. При тому, що сторона захисту також не може подавати до судового розгляду будь-яких доказів невинуватості особи. Це дозволяє, хоча б умовно, забезпечити безсторонність суду. Сторони кримінального провадження мають право подавати докази до суду лише з моменту відкриття судового засідання.

У підготовчому судовому провадженні суд може вирішувати питання, які пов'язані із організаційною складовою підготовки до судового розгляду. Зокрема, здійснювати викликати певних осіб для допиту до суду, а також здійснити витребування речей чи документів. С. П. Крушинський зазначив: «Є підстави стверджувати, що КПК України все ж створив рівні можливості для подання сторонами кримінального провадження суду своїх доказів. Хоча для кожної із сторін – це різний обсяг доказових матеріалів, що зумовлено неоднаковими правовими засобами збирання фактичних даних на стадії досудового розслідування»²⁸.

У статті 317 КПК України вказано, що має бути долучено документи, а також інші матеріали, що надавалися суду у процесі судового провадження учасниками провадження, судові рішення, а також інші документи та матеріали, які мають значення для кримінального провадження, до обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від

²⁸ Крушинський С. П. Проблеми подання доказів на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції. URL: <http://univer.km.ua/doc/kkp/10.pdf>

кримінальної відповідальності. У своїй сукупності вони є матеріалами кримінального провадження, тобто у процесуальному значенні вони є кримінальною справою.

Після того як справа була призначена до судового розгляду головуючий зобов'язаний здійснити забезпечення учасниками судового провадження можливості ознайомлення із матеріалами кримінального провадження, якщо вони про це заявляють через клопотання. У процесі здійснення ознайомлення учасники провадження вправі робити із кримінальної справи необхідні виписки, а також копії.

Матеріали про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, для ознайомлення не надаються.

С. П. Крушинський писав: «на практиці ж реалізація цього права учасників судового провадження є доволі проблематичною. Так, неодноразово судді відмовляли у задоволенні клопотань адвокатів-захисників про надання можливості ознайомитися з матеріалами кримінального провадження після призначення справи до судового розгляду, посилаючись саме на те, що таких матеріалів у них немає, оскільки частина 4 статті 291 КПК України забороняє їх надання до початку судового розгляду»²⁹.

На думку В. О. Попелюшка, «наведені приписи означають не що інше, як обов'язок прокурора надати суду зазначені матеріали на етапі підготовчого провадження, щоб головуючий міг щонайменше після призначення судового розгляду забезпечити учасникам судового провадження, передусім обвинуваченому, якщо він заявить про це клопотання, право на ознайомлення з кримінальною справою, тобто забезпечити реалізацію його права (ч. 2 ст. 317 КПК України) як одного з обов'язкових елементів засади забезпечення обвинуваченому права на захист (ч. 1 ст. 20 КПК України) та водночас права обвинуваченого «мати достатньо часу і можливостей для підготовки до свого захисту» як європейського стандарту права на справедливий судовий розгляд

²⁹ Крушинський С. П. Проблеми подання доказів на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції. URL: <http://univer.km.ua/doc/kkp/10.pdf>

(п. «b» ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод)»³⁰.

Отже, порядок підготовчого провадження схожий із порядком судового розгляду, окрім тих специфічних рис, які знаходяться своє відображення у процедурних нормах і характеризують підготовче провадження як окремий етап судового провадження, який є контрольним по відношенню до досудового провадження та організаційним до судового розгляду.

2.2. Рішення суду в підготовчому провадженні

О. В. Бабаєва зазначила: «Убачається, що в основу класифікації рішень, які приймає суд в цій стадії, по-перше, має бути покладено характер питань, які вирішуються, а по-друге – функціональне призначення рішення з точки зору його впливу на подальше кримінальне провадження. З цієї точки зору можна виокремити такі види рішень цієї стадії:

(1) основні рішення, якими суд вирішує питання про подальший хід судового провадження щодо можливості призначення у ньому судового розгляду (п. 5 ч. 3 ст. 314 КПК);

(2) альтернативні – рішення, які приймаються за наявності підстав, що виключають можливість призначення судового розгляду (п. п. 1-4, 6 ч. 3 ст. 314 КПК);

(3) допоміжні – які сприяють законному й обґрунтованому прийняттю основних рішень або доповнюють і розвивають їх положення (рішення щодо питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду, передбачені ст. 315 КПК)»³¹.

³⁰ Попелюшко В. О. Подання суду доказів за новим КПК України. Юридичний вісник України. 2013. № 14 (927). С. 4.

³¹ Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. 292 с.

Зазначений розподіл рішень суду на етапі підготовчого провадження кореспондується із визначеними функціями підготовчого провадження та функціями суду на цьому етапі кримінального провадження.

Так, на етапі підготовчого провадження суд може вирішити питання про подальший рух кримінального провадження та розпочати підготовку до судового розгляду.

Також суд може здійснити свою функцію правосуддя на цьому етапі кримінального провадження через прийняття рішення про закриття кримінального провадження, за наявності підстав, які визначені положеннями кримінального процесуального законодавства.

Суд здійснює перевірку дотримання принципу законності стороною обвинувачення через розгляд клопотань та скарг учасників кримінального провадження, а також через оцінку обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Відповідно до частини 3 статті 314 КПК України у підготовчому судовому засіданні суд має право прийняти такі рішення:

1) здійснити затвердження угоди або здійснити відмову в затвердженні угоди та повернути кримінальне провадження прокурору для того, щоб було продовжене досудове розслідування у порядку, який визначається 468-475 КПК України.

Наявність угоди перешкоджає призначенню судового розгляду, оскільки свідчить про досягнення сторонами консенсусу та згоди щодо врегулювання кримінально-правового конфлікту. За наслідками звернення прокурора з обвинувальним актом та угодою справа вирішується судом по суті в підготовчому провадженні (у разі затвердження угоди) або повертається для продовження досудового розслідування (у разі відмови в затвердженні угоди)³².

Зазначені норми включені у Главу 35 КПК України, яка має назву «Кримінальне провадження на підставі угод».

³² Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. С. 105.

2) здійснити закриття кримінального провадження у випадку, якщо були встановленими підстави, передбачених пунктами 4-8, 10 частини першої або частиною другою статті 284 КПК України.

Такими підставами є:

а) набрано чинності законом, яким скасовується кримінальну відповідальність за діяння, скоєне особою;

б) смерть підозрюваного, обвинуваченого, окрім випадків, якщо продовження провадження є потрібним для здійснення реабілітації померлого. Ця обставина також застосовується, якщо особу було визнано померлою судом або безвісно відсутньою. У такому випадку провадження немає потреби, оскільки винну особу не можна притягнути до кримінальної відповідальності. Лише таке провадження має значення для реабілітації померлого;

б) існує вирок по тому самому обвинуваченню, що набрав законної сили, або постановлена ухвала суду про закриття кримінального провадження по тому самому обвинуваченню. Принцип «Non bis in idem» закріплений у статті 61 Конституції України та у частині 1 статті 19 КПК України відповідно до якої ніхто не може бути двічі обвинуваченим або покараним за кримінальне правопорушення, за яким він був виправданий або засуджений на підставі вироку суду, що набрав законної сили;

7) потерпілий, а у випадках, передбачених КПК України, його представник здійснив відмову від обвинувачення у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження, яке стосується домашнього насильства. У кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення істотну роль відіграє воля потерпілої особи, за заявою якої відкривається таке провадження і у випадку відмови від обвинувачення якої кримінальне провадження закривається. Варто погодитися із тим, законодавець робить виключення з цього правила, коли йдеться про ситуацію домашнього насильства. Часто потерпіла особа та винна особа проживають разом, що збільшує ризики незаконного впливу на неї з метою відмови від обвинувачення суб'єкта злочину;

8) стосовно злочину, щодо якого не було здійснено отримання згоди держави, яка мала б здійснити видачу особи. Очевидно, що кримінальне провадження не може досягнути свого завдання. Тому провадження такого кримінального провадження не має сенсу у контексті завдань та мети кримінального процесуального законодавства;

10) після повідомлення особі про підозру закінчився строк, який встановлюється для досудового розслідування, визначений у статті 219 КПК України, окрім ситуації повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи.

Обвинувачення особи має здійснюватися із врахуванням зазначених строків, оскільки покарання особи є актуальним і доцільним у певний визначений строк, якщо сторона обвинувачення протягом строку виділеного на досудове розслідування не змогла знайти належних та допустимих доказів винуватості особи та підготувати обвинувальний акт до суду, то кримінальне переслідування особи втрачає своє значення відповідно до мети та завдання кримінального процесу.

Згідно частини 2 статті 284 КПК України кримінальне провадження закривається судом:

а) через застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності;

б) з підстави щодо не встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, у тому випадку, якщо закінчилися строки давності притягнення до кримінальної відповідальності, окрім випадків скоєння особливо тяжкого злочину проти життя чи здоров'я особи або злочину, за який згідно із законом може призначатися покарання у довічного позбавлення волі);

в) якщо прокурором здійснено відмову від підтримки державного обвинувачення, за винятком ситуацій, які визначені у КПК України;

3) був досягнутий податковий компроміс у справах, які стосуються злочинів, передбачених у статті 212 Кримінального кодексу України, згідно

положень підрозділу 9-2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України.

Більшість із зазначених обставини кримінального провадження входять у нейтральний (процесуальний) предмет доказування. Їхня наявність не дозволяє відповісти на питання про винуватість чи невинуватість особи у вчинення кримінального правопорушення, але якщо суд встановить їх наявність, то він повинен закрити кримінальне провадження.

В. О. Попелюшко зазначав: «наведені різновиди предмета доказування істотно відрізняються за своїм фактичним змістом від розглянутих вище двох (предмета обвинувачення та предмета виправдання). Схожість же правових наслідків цих підстав закриття справ дає змогу об'єднати їх в окремий вид предмета доказування, який можна назвати «нейтральним». Правовою суттю вирішення усіх наведених категорій справ є виключно кримінально-процесуальна. Жодній із процесуальних норм, що регламентують ці підстави, не кореспондують норми у кримінальному матеріальному законі. Кримінально-правових аналогів тут немає. Тому не випадково в літературі розглядувану групу підстав закриття кримінальних справ називають процесуальною»³³.

Варто звернути увагу, що, як вже зазначалося, суд у підготовчому провадженні не досліджує доказів і не надає їм оцінку. Він лише перевіряє дотримання принципу законності діяльності сторонами провадження на досудовому розслідування, а також здійснює підготовку до судового розгляду. У цьому випадку, суд може досліджувати та оцінювати лише ті докази, які свідчать про наявність підстав для закриття провадження, тобто наявності обставин нейтрального (процесуального) предмета доказування. Зазначені обставини можуть доказуватися як стороною обвинувачення, так і стороною захисту і вони не порушують принцип неупередженості суду, оскільки їх встановлення не дозволяє у будь-якому випадку говорити про винуватість чи невинуватість особи.

³³ Попелюшко В. О. Предмет захисту та його доказування в кримінальній справі: Монографія. К.: Прецедент, 2005. С. 40.

Суд також відповідно до частини 3 статті 314 КПК України може повернути обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, якщо вони не відповідають вимогам цього Кодексу.

В. П. Кедик зазначив: «Процесуальний інститут повернення обвинувального акту та клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору в сучасному вітчизняному кримінальному провадженні, замінивши інститут додаткового розслідування, став важливою новацією КПК України 2012 року стосовно кримінального провадження, який став одним з підсумків реалізації в КПК України положень концепції судової реформи в Україні»³⁴.

Справді, зазначений інститут дозволяє уникнути посилення дисбалансу процесуальних сил сторін, який і так існує на досудовому розслідуванні. Зазначений інститут дозволяє вже на підготовчому провадженні стороні захисту піднімати питання про не відповідність вимогам КПК України обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

На думку О. Ф. Шминдрук: «Процедура повернення обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, як і направлення кримінального провадження до відповідного суду для визначення підсудності, у підготовчому судовому засіданні має змагальний характер. Як правило, ці питання вирішуються за клопотанням сторін, проте зважаючи на те, що відповідність обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності вимогам КПК України є передумовою для подальшого

³⁴ Кедик В. П. Поняття повернення обвинувального акту та клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc39/33.pdf>

судового розгляду, а тому суд вправі з власної ініціативи поставити це питання на обговорення учасників провадження»³⁵.

Погоджуємось із позицією дослідниці і зазначаємо, що захисних має подавати до суду клопотання про повернення обвинувального акта прокурору, якщо останній не відповідає вимогам статті 291 КПК України, а саме:

1) обвинувальний акт, складений слідчим, не затверджений прокурором, який є процесуальним керівником по конкретному кримінальному провадженню;

2) не містить всіх обов'язкових відомостей, які визначені законодавством.

На думку В. В. Луцика, підставами повернення обвинувального акта прокурору є встановлення судом істотних формальних порушень вимог закону, які не стосуються всебічності та повноти досудового розслідування, та які можна усунути прокурором без проведення слідчих дій³⁶.

«Аналіз ухвал судів першої інстанції про повернення обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору, показав, що найбільш поширеними підставами для повернення прокурору зазначених процесуальних документів є:

- в обвинувальному акті відсутнє формулювання обвинувачення в розумінні п. 13 ч. 1 ст. 3 КПК України, оскільки воно викладено не конкретно, не містить детального опису всіх елементів складу кримінального правопорушення, яке інкримінується обвинуваченому;

- обвинувальний акт складений слідчим, підписаний прокурором, але не завірений гербовою печаткою та до нього не додані документи, що підтверджують повноваження прокурора на затвердження обвинувального акту;

³⁵ Шминдрук О.Ф. Підготовче провадження в кримінальному процесі України: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність», Академія адвокатури України. Київ, 2016. С. 67.

³⁶ Луцик В. В. Повернення кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього судового розгляду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. С. 9.

- обвинувальний акт не містить відомостей про залучення представника потерпілого та у ньому не зазначені дані, передбачені п. 3 ч. 2 ст. 291 КПК України;

- обвинувальний акт не містить дати його складання та затвердження; - в обвинувальному акті не зазначено повних анкетних даних та відомостей щодо фактичного місця проживання обвинуваченого;

- в обвинувальному акті не зазначені анкетні дані потерпілого та не встановлено його фактичне місце проживання;

- до обвинувального акту не долучено розписки обвинуваченого та його захисника про отримання копії обвинувального акту;

- в обвинувальному акті та додатках до нього відомості про залучення захисника, участь якого, відповідно до ст. 52 КПК України, є обов'язковою;

- різноманітні недоліки реєстру матеріалів досудового розслідування»³⁷.

До обвинувального акта не додано:

- 1) реєстр матеріалів досудового розслідування;
- 2) цивільний позов, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування;
- 3) розписку підозрюваного про отримання копії обвинувального акта, копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування, і реєстру матеріалів досудового розслідування (крім випадку, передбаченого ч. 2 ст. 297-1 КПК);
- 4) розписку або інший документ, що підтверджує отримання цивільним відповідачем копії цивільного позову, якщо він був пред'явлений під час досудового розслідування не до підозрюваного³⁸.

Суд відповідно до пункту 4 частини 3 статті 314 КПК України може направити обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових

³⁷ Узагальнення судової практики здійснення підготовчого судового провадження у кримінальному провадженні здійснене Апеляційним судом Одеської області 30. 06. 2017 року. URL: https://oda.court.gov.ua/userfiles/file/sud1590/Yzagalnennya_pidgotovche_provadgennya.pdf

³⁸ Бородий В.М., Бородий И.В. «Проблемные вопросы проведения подготовительного судебного заседания, которые требуют усовершенствования норм УПК Украины. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DO WNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Suap_2015_3_10.pdf.

заходів медичного або виховного характеру до відповідного суду для визначення підсудності у випадку встановлення непідсудності кримінального провадження.

Також суд може відповідно до пункту 5 частини 3 статті 314 КПК України здійснити призначення судового розгляду на підставі обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру та згідно до пункту 6 частини 3 статті 314 КПК України здійснити доручення представнику персоналу органу пробації щодо складення досудової доповіді.

Згідно статті 316 КПК України у випадку закінчення підготовки до здійснення судового розгляду суд має поставити ухвалу про призначення судового розгляду.

Суд має призначити судовий розгляд у строк не пізніше десяти днів після постановлення ухвали про його призначення.

Відповідно до статті 315 КПК України у тому випадку, якщо не були встановленими підстави для прийняття рішень, які визначені у пунктах 1-4 частини 3 статті 314 КПК України, суд повинен здійснити підготовку до здійснення судового розгляду.

З метою підготовки до судового розгляду суд:

- 1) має визначитися із датою та місцем проведення судового розгляду;
- 2) має з'ясувати, у відкритому чи закритому судовому засіданні повинен здійснюватися судовий розгляд;
- 3) має з'ясувати склад осіб, які будуть брати участь у судовому розгляді;
- 4) має розглянути клопотання, які ініційовані учасниками провадження щодо:
 - судового виклику осіб до суду для здійснення допиту;
 - витребування певних речей чи документів;
 - здійснення судового розгляду в закритому судовому засіданні.

5) має вчинити інші дії, які є необхідними для підготовки до судового розгляду.

У цілому суд вчиняє низку підготовчих дій, які є важливими для формування організаційно-функціональної основи для судового розгляду. На нашу думку, влучно систематизувала на категорії зазначені види підготовчих дій суду О. Ф. Шминдрук, яка вказала, що систему підготовчих до судового розгляду дій становлять їх групи, об'єднані спільними завданнями: «Завданням першої групи є організація судового розгляду, другої – формування складу учасників судового розгляду, третьої – формування доказів, які будуть досліджуватись під час судового розгляду, четвертої – забезпечення процесуальних прав учасників кримінального провадження, п'ятої – застосування заходів забезпечення кримінального провадження та шостої – формування кримінальної справи»³⁹.

Отже, суд на етапі підготовчого провадження може прийняти різні за характером та значенням для кримінального провадження рішення. Зокрема, це можуть бути рішення, які стосуються подальшого руху провадження та організації судового розгляду, рішення, які стосуються перевірки дотримання законності стороною обвинувачення на досудовому розслідуванні та рішення, які пов'язані із здійсненням правосуддя.

Висновки до Другого розділу

Підбиваючи підсумки Розділу 2, зазначмо, що підготовче провадження визначається порядком, що служить для виконання мети та завдань підготовчого провадження.

³⁹ Шминдрук О. Ф. Підготовка кримінального провадження до судового розгляду на підготовчому судовому засіданні. URL: https://eprints.oa.edu.ua/4601/1/Shmyndruk_11052016.pdf

Порядок підготовчого засідання має схожі риси із судовим засіданням. Водночас, існують особливості, які притаманні виключно підготовчому провадженню.

Рішення, які приймає суд на підготовчому провадженню, можна розподілити на:

1) ті, які стосуються продовження руху провадження та підготовки до судового розгляду;

2) ті, які стосуються перевірки дотримання вимог кримінального процесуального законодавства на стадії досудового розслідування;

3) ті, які стосуються здійснення судом правосуддя.

РОЗДІЛ 3

СПЕЦІАЛЬНІ ПОРЯДКИ ПІДГОТОВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

3.1. Особливий порядок підготовчого провадження на підставі угод

Інститут кримінального провадження на основі угод є відносно новим інститутом кримінального процесу України, який служить з метою забезпечення відновлення порушених кримінальним правопорушенням прав, а також економії ресурсів держави, які витрачаються для здійснення кримінального провадження.

Закріплення в кримінальному процесуальному законі в новій редакції інституту кримінального провадження на підставі угод є прогресивним кроком України на шляху до європейських і загальноприйнятих в світі стандартів кримінального судочинства і є проявом гармонізації національного законодавства до законодавства ЄС.

Цей інститут має важливе значення для судової практики, оскільки веде до скорочення строків розгляду кримінальних проваджень, значно зменшує навантаження на роботу судів, економить грошові ресурси держави і головне – сприяє правосуддю, захищаючи права та законні інтереси людини⁴⁰.

Суд відповідно до пункту 1 частини 3 статті 314 КПК України має право здійснити затвердження угоди чи здійснити відмову у затвердженні угоди та здійснити повернення кримінального провадження прокурору для того, щоб було продовжене досудове розслідування в порядку, який визначений статтями 468-475 КПК України.

Тобто суд на підготовчому провадженні може завершити кримінальне провадження за допомогою затвердження угоди або ж продовжити кримінальне

⁴⁰ Узагальнення судової практики на тему: «Судова практика здійснення судового провадження на підставі угод». URL: https://zib.com.ua/ua/print/41349-uzagalnennya_sudovoi_praktiki_na_temu_sudova_praktika_zdiysn.html

провадження через відмову у затвердженні угоди та повернення кримінального провадження для продовження досудового розслідування в порядку.

Це є важливою прерогативою суду, яка має особливе значення на етапі підготовчого провадження. оскільки, якщо провадження буде закрито через затвердження угоди, то стадії судового розгляду не настане, що дозволить суттєво зекономити ресурси суду, перш за все, час, а також ресурси сторін провадження: час прокурора, а також кошти підозрюваного, якому не доведеться оплачувати час захисника, який буде витрачений на судовий розгляд. Про це зазначає Р. В. Новак: «угода не передбачає проведення судового розгляду в повному обсязі, оскільки факт її укладення є підставою для скорочення розгляду провадження в суді першої інстанції»⁴¹.

Фактично, якщо такий спосіб вирішення справи є об'єктивно можливим із врахуванням обставин провадження, то він ідеально підходить для всіх сторін провадження, а також для суду.

Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду, про зазначено у частині 2 статті 474 КПК України.

На думку В. П. Пушкар: «запровадження в національне законодавство інституту угод пов'язується саме з розробкою механізмів прискорення вирішення кримінальних справ»⁴².

Варто погодитися із думкою науковця, оскільки в Україні останніх років існують тенденції до завантаження судів першої інстанції, що призводить до недотримання розумних строків розгляду кримінальних справ, що має негативні наслідки для дотримання принципів кримінального процесу, зокрема і права на справедливий судовий розгляд, що закріплене у статті 6 Конвенції про захист прав та основоположних свобод.

⁴¹ Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 . Х., 2015. С. 96.

⁴² Пушкар П. В. Визначення, правова природа, види та елементи угоди про визнання вини в сучасному кримінальному процесі. Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Сер. Юридичні науки. 2001. Вип. 42. С. 65.

Доцільним буде звернути увагу на те, що підготовче провадження видозмінюється у зв'язку із винесенням питання розгляду угоди судом.

«У кримінальному провадженні на підставі угод має місце перенесення сутності центральної стадії судового провадження, якою є судовий розгляд, на більш ранню стадію – підготовчого провадження. Ця обставина зумовлює правило, згідно з яким порядок підготовчого провадження на підставі угод, з одного боку, повинен відповідати загальним правилам судового розгляду, установленими КПК України, однак з іншого боку – має суттєві особливості, що визначають його спрощену форму»⁴³.

Відповідно до статті 468 КПК України у кримінальному провадженні можуть бути укладені такі види угод:

1) угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;

2) угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Звертаємо увагу на особливості підготовчого провадження на підставі угод, які відрізняються від загального порядку здійснення підготовчого провадження.

В. О. Бабаєва писала: «Специфіка підготовчого провадження на підставі угод стосується, перш за все, кола учасників підготовчого засідання. У випадку підготовчого провадження на підставі угод закон встановлює, що у цьому випадку підготовче судове засідання відбувається за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду (ч. 1 ст. 474 КПК України)»⁴⁴.

У зв'язку із цим, можна говорити про те, що суб'єктивний склад учасників підготовчого засідання скорочено. Обов'язковими учасниками

⁴³ Бабаєва О. В. Процесуальний порядок підготовчого провадження на підставі угод. Верховенство православноположний принцип правової держави: VIII Науковий круглий стіл молодих учених, аспірантів та магістрів, 16 грудня 2016 року, м. Харків: Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 9.

⁴⁴ Там же.

залежно від виду угод є потерпілий та обвинувачений або прокурор та обвинувачений.

Важливим на цьому етапі є виконання судом обов'язку, що випливає із ч. 4 ст. 474 КПК України, а саме: суд повинен встановити в обвинуваченого, чи повністю він розуміє: 1) обвинувачений має право на судовий розгляд, у процесі якого на прокурора покладається обов'язок доведення кожної обставини кримінального правопорушення, яке інкримінується обвинуваченому, а обвинувачений має право мовчати і факт мовчання не може мати для суду ніякого значення в плані доказування; користуватися послугами захисника, в тому числі отримати правову допомогу безоплатно у порядку, який визначений законодавством або ж здійснювати захист самостійно; здійснювати допит під час провадження свідків обвинувачення, подавати клопотання про здійснення виклику свідків та подання доказів, які свідчать на його користь; 2) щодо наслідків укладення та затвердження угод, які визначені у статті 473 КПК України; 3) характеру обвинуваченого щодо якого обвинувачений визнає себе винуватим; 4) покарання та інші заходи, які застосовуватимуться до нього у тому випадку, якщо буде затвердженою угода судом. Указані дії суду мають важливе значення для забезпечення прав обвинуваченого.

Окрім того, при розгляді угоди суд зобов'язаний встановити добровільність укладення угоди. Суд має обов'язок щодо пересвідчення у судовому засіданні факту добровільності укладення угоди, тобто що укладення угоди не є результатом використання насильства, примусу або ж погроз чи результатом обіцянок чи інших дій чи обставин, що не передбачені в рамках угоди.

Для того, щоб з'ясувати факт добровільності укладення угоди у випадку такої потреби суд вправі здійснити витребовування документів, у тому числі скарг підозрюваного, обвинуваченого, які були подані ними у процесі кримінального провадження та рішення за результатами їх розгляду, а також

здійснити виклик у судове засідання осіб та здійснити їх опитування, про що вказано у частині 6 статті 474 КПК України.

У постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод»⁴⁵, на підставі проведеного узагальнення судової практики, було констатовано: «суди загальної юрисдикції в окремих випадках допускають неоднакове та неправильне застосування положень Кримінального процесуального кодексу України при здійсненні проваджень на підставі угод, тому з метою уникнення неоднозначного тлумачення норм закону в судовій практиці та запобігання помилок, діючи відповідно до п. 2 частини другої ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ практично на 14 сторінках надав тлумачення щодо порядку діяльності при здійсненні судами кримінального провадження на підставі угод».

Р. В. Новак вказав: «прийняття Закону України «Про медіацію» сприятиме удосконаленню процедури досягнення домовленостей у кримінальному судочинстві, гарантуванню прав і свобод учасників сторін угоди про примирення, забезпеченню їх законних інтересів. Науковець запропонував доповнити статтю 476 КПК України частиною 6, зазначивши, що збирання доказів щодо невиконання засудженим умов угоди здійснюється потерпілим і прокурором у порядку, визначеному статтею 93 КПК України та у строки, передбачені частиною 1 статті 476 КПК України»⁴⁶.

Науковець звертає увагу на недосконалість визначення порядку та умов здійснення підготовчого провадження на підставі угод. Загалом Закон України «Про медіацію» визначив 6 особливості участі на підготовчому провадженні медіатора – особи, яка б була посередником між сторонами кримінального

⁴⁵ Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0013740-15>

⁴⁶ Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: автореферат дис. канд. юр. наук: 12.00.09, Харків, 2015. С. 8.

провадження. Також цей Закон дозволив би визначити особливості переговорних процедур на стадії підготовчого провадження.

На нашу думку, у на етапі підготовчого провадження суд також повинен наділятися правом за наявності відповідних обставин проінформувати сторони кримінального провадження про їхнє право на укладення угоди.

Науковці зазначають, що наразі відсутня законодавча регламентація повноважень прокурора у сфері нагляду за виконанням засудженими угод про визнання винуватості. Підкреслено, що КПК України не регламентує порядок здійснення нагляду за виконанням угоди про визнання винуватості, а лише визначає правові наслідки її невиконання.

Прокурорський нагляд за практичним виконанням умов затвердженої судом угоди здійснюється у таких формах: а) звернення до суду, який затвердив таку угоду, з клопотанням про скасування вироку; б) участь у судовому провадженні за клопотаннями про скасування судом вироку про затвердження угоди; в) ініціювання питання про притягнення особи, винуватої в умисному невиконанні умов угоди, до юридичної відповідальності⁴⁷.

На нашу думку, форми прокурорського нагляду за виконанням угоди мають визначатися на підготовчому засіданні, які здійснюється щодо угод. Це дозволить всім учасникам кримінального провадження брати участь у вирішенні зазначених питань.

У судовій практиці наріжним каменем було питання можливості застосування угод у випадку вчинення двооб'єктного або (багатооб'єктоного) злочину. Верховний Суд із цього приводу зазначив, що визначаючи, чи можна укладати угоди про примирення між потерпілим та обвинуваченим щодо злочинів середньої тяжкості – двооб'єктного (багатооб'єктоного) злочину (ч. 2 ст. 345 КК України), суд має керуватись не тільки формальними вимогами норм статей 468, 469, 474 КПК України щодо видів угод про примирення і класифікацію злочинів, стосовно яких такі угоди можуть укладатися, а й чітко

⁴⁷ Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: автореферат дис. канд. юр. наук: 12.00.09, Харків, 2015. С. 11.

дотримуватись їхніх засадничих принципів. Для встановлення співвідношення публічних і приватних пріоритетів в інституті примирення сторін визначальною є категорія «інтерес».

Верховний суд погодився з висновками судів першої та апеляційної інстанцій про те, що зміст укладеної угоди про примирення жодним чином не суперечить інтересам суспільства; в ній повною мірою забезпечено баланс інтересів сторін угоди про примирення для цілей норм ч. 3 ст. 469, п. 7 ст. 474 КПК України. Верховний Суд не встановив обґрунтованих підстав обмежувати дію принципу диспозитивності в цій конкретній категорії проваджень⁴⁸.

На основі проведеного теоретичного дослідження особливостей підготовчого провадження на підставі угод можна зазначити, що специфічними рисами здійснення такого виду провадження є коло учасників, участь яких є обов'язковою, а сама сторони угоди про примирення або визнання вини, оцінка судом добровільності угоди, а також перевірка інших фактів, які містяться в угоді, які дозволяють затвердити її чи відхилити тощо.

3.2. Порядок підготовчого провадження щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності

Підготовче провадження у цьому випадку здійснюється щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності. Цей інститут кримінального та кримінального процесуального права застосовується у випадку, коли немає потреби у притягненні винної особи до кримінальної відповідальності, оскільки завдання кримінального права реалізується і без цього.

В. М. Кобернюк вказує: «Закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності передбачає відмову від

⁴⁸ Постанова Верховного Суду від 6 грудня 2018 року у справі № 756/11661/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78496216>

реалізації загальної процедури кримінального провадження шляхом застосування особливого процесуального порядку (який можна вважати спрощеним), що у вузькому розумінні слугує прискоренню кримінального провадження і додержанню засади розумних строків, а у широкому – сприяє досягненню процесуальної економії, зменшенню витрат на кримінальне провадження»⁴⁹.

Справді, зазначений інститут також сприяє прискоренню здійснення кримінального провадження. Постає питання, коли саме у кримінальному провадженні особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності.

О. В. Бабаєва писала: «Неможливість звільнення особи від кримінальної відповідальності на стадії досудового розслідування зумовлена тим, що лише суд може вирішувати питання про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. Вказана функція суду не може бути делегована слідчому або прокурору. Отже, саме стадія підготовчого провадження відповідає цим умовам: (1) щоб рішення про звільнення особи від кримінальної відповідальності приймалося судом у судовому провадженні; (2) щоб це рішення було прийнято якомога оперативніше, без проведення судового розгляду у повному обсязі»⁵⁰.

Потрібно додати, що у зв'язку із застосуванням правил щодо інституту звільнення особи від кримінальної відповідальності загальний порядок спрощеного провадження видозмінюється з метою забезпечення правильного застосування відповідних норм, які стосуються процесуального порядку звільнення особи від кримінальної відповідальності.

У частині 2 статті 285 КПК України зазначено, що має бути здійснено роз'яснення підозрюваному, обвинуваченому у скоєнні кримінального правопорушення за наявності законодавчо визначених підстав, її право на звільнення від кримінальної відповідальності.

⁴⁹ Кобернюк В. М. Закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2014. С. 89.

⁵⁰ Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. С. 125.

На нашу думку саме суд у підготовчому провадженні за наявності відповідних юридичних підстав повинен здійснити роз'яснення особі можливості звільнення її від кримінальної відповідальності.

Лише суд може звільняти особу від кримінальної відповідальності, а тому цей інститут може бути реалізовано, лише на стадії судового розгляду, яка розпочинається із етапу підготовчого провадження.

Відповідно до частини 2 статті 286 КПК України прокурор у випадку встановлення на досудовому розслідуванні підстав для застосування інституту звільнення від кримінальної відповідальності та маючи згоду підозрюваного на таке звільнення, має скласти клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності та без здійснення досудового розслідування у повному обсязі надсилає його до суду. Перед тим як направити таке клопотання в суд прокурор має обов'язок щодо здійснення ознайомлення з ним потерпілого та встановити його позицію щодо можливості його звільнення від кримінальної відповідальності.

Сторона кримінального провадження має право звернутися до суду із клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, суд має здійснити невідкладний розгляд такого клопотання.

Суд повинен здійснити перевірку факту присутності згоди потерпілого, а також особи, яка підозрюється у скоєнні злочину на застосування правил інституту звільнення від кримінальної відповідальності.

Вимоги до клопотання прокурора про звільнення від кримінальної відповідальності визначені у статті 287 КПК України. У ньому має бути зазначено: фактичні обставини кримінального правопорушення та його правова кваліфікація із вказівкою статті (частини статті) Кримінального кодексу України та сформульовано підозру; докази, якими підтверджуються факт скоєння особою кримінального правопорушення; наявність фактів, які вказують на те, що особа може бути звільнена від кримінальної відповідальності, а також вказівка на відповідну правову підставу; інформація щодо ознайомлення з клопотанням потерпілої особи та її думка щодо можливості звільнення особи,

яка підозрювана у вчиненні кримінального правопорушення, від кримінальної відповідальності.

Суд має здійснити перевірку зазначених обставин та відомостей та оцінити їх з точки зору законності. У зв'язку із цим, суд має ознайомитися також із окремими матеріалами провадження.

С. І. Дячук вказав: «Суд в окремих випадках все ж повинен мати право заздальгідь зобов'язати прокурора надати матеріали досудового провадження для їх дослідження під час підготовчого судового засідання, зокрема, перевірити обґрунтованість клопотання (ч. 4 ст. 288 КПК України – чи дійсно діяння, яке поставлено особі у провину, мало місце, чи містить воно склад злочину, чи наявні правові підстави її звільнення від кримінальної відповідальності)»⁵¹.

Розгляд клопотання прокурора здійснюється у присутності сторін кримінального провадження та потерпілого в загальному порядку, передбаченому цим Кодексом, із особливостями, встановленими цією статтею, про що зазначено у частині 1 статті 288 КПК України.

Цією статтею також у частині 2 законодавець покладає на суд обов'язок з'ясування думки потерпілого щодо можливості звільнення підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності.

Верховний Суд зазначив: «суд повинен невідкладно розглянути клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності обвинуваченого, якщо під час судового розгляду провадження, що надійшло до суду з обвинувальним актом, одна із сторін цього провадження звернеться до суду з таким клопотанням. При цьому, суд має з'ясувати думку сторін щодо закриття кримінального провадження за такою підставою, у разі згоди обвинуваченого (засудженого) розглянути питання про звільнення останнього від кримінальної відповідальності»⁵².

⁵¹ Дячук С. І. Стадія підготовчого провадження та її особливості. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cln_2013_4_33.pdf

⁵² Постанова Верховного Суду від 19.11.2019 у справі № 345/2618/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85836398#>

Суд своєю ухвалою закриває кримінальне провадження та звільняє підозрюваного, обвинуваченого від кримінальної відповідальності у випадку встановлення підстав, передбачених законом України про кримінальну відповідальність.

У разі встановлення судом необґрунтованості клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності суд своєю ухвалою відмовляє у його задоволенні та повертає клопотання прокурору для здійснення кримінального провадження в загальному порядку або продовжує судове провадження в загальному порядку, якщо таке клопотання надійшло після направлення обвинувального акта до суду.

Отже, підготовче провадження щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності має свої особливості, які стосуються перевірки інформації, яка міститься у клопотанні прокурора, з'ясування думки потерпілого щодо застосування звільнення особи від кримінальної відповідальності тощо.

3.3. Особливий порядок підготовчого провадження у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків

Крім загального порядку судового розгляду, КПК України передбачив також спрощений його порядок щодо кримінальних проступків (який фактично є заочним) та ускладнений – провадження в суді присяжних. В цьому, уявляється, знаходить прояв диференціація кримінальної процесуальної форми в підготовчому провадженні⁵³.

Кримінальні проступки розглядаються у порядку спрощеного провадження. Спрощеним провадженням є процесуальна форма провадження ,

⁵³ Трофименко В. М. Особливості порядку підготовчого провадження за КПК України. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7321/1/%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%AF%D0%94%D0%9A%D0%A3%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%93%D0%9E%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%A7%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%94%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>

яка має власну сукупність специфічних цілей і завдань, що не суперечать цілям і завданням кримінального судочинства в цілому, характеризується вилученням окремих стадій кримінального провадження, завдяки чому провадження здійснюється у більш короткі строки⁵⁴.

Відповідно статті 381 КПК України суд у ситуації отримання обвинувального акта щодо вчинення кримінального проступку у п'ятиденний строк, а у разі затримання особи – у порядку, визначеному частиною 4 статті 298-2 КПК України, повинен невідкладно призначити дату судового розгляду.

Важливим положенням законодавства є те, що у частині 2 статті 381 КПК України законодавець вказав, що суд має розглянути обвинувальний акт щодо скоєння кримінального проступку без здійснення судового розгляду в судовому засіданні без участі учасників провадження, якщо обвинувачений не здійснює оспорування встановлених під час процесу дізнання фактів і є згодним із розглядом обвинувального акта. Тобто фактично йдеться про не здійснення стадії судового розгляду у випадку розгляду справи щодо кримінального проступку.

У випадку спрощеного провадження суд здійснює дослідження та перевірку обвинувального акта на предмет його відповідності нормам КПК України. Також до обвинувального акта з клопотанням про його розгляд у спрощеного порядку прокурор повинен додати наступне:

1. письмова заява підозрюваного, складена в присутності захисника, щодо беззаперечного визнання своєї винуватості, згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного оскарження згідно з частиною другою цієї статті та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні;

2. письмова заява потерпілого, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, щодо згоди із встановленими досудовим розслідуванням обставинами, ознайомлення з обмеженням права апеляційного

⁵⁴ Сливич І. І. Прискорені та спрощені провадження в кримінальному судочинстві України: визначення та доцільність застосування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право. 2015. Вип. 31. Т. 3. С. 98.

оскарження згідно з частиною другою цієї статті та згоди з розглядом обвинувального акта у спрощеному провадженні;

3. матеріали досудового розслідування, у тому числі документи, які засвідчують беззаперечне визнання підозрюваним своєї винуватості.

Як впливає із зазначеного переліку суд повинен здійснити дослідження матеріалів кримінального провадження, оцінити встановлені обставини та докази, що їх підтверджують. Зокрема, йдеться про оцінку доказів із точки зору належності, допустимості, достовірності та достатності.

Варто звернути увагу на відсутність будь-яких законодавчо встановлених особливостей спрощеного порядку підготовчого провадження у цій категорії кримінальних проваджень, що порівняно із загальним порядком, який закріплено у ст. 314 КПК України, є його диференційованою формою.

Через це виникає питання щодо того чи здійснюється взагалі підготовче провадження у випадку розгляду справи про кримінальні проступки. Науковці щодо до цього питання висловлюють різні думки. Додати потрібно те, що у частині 3 статті 381 КПК України зазначено, що спрощене провадження щодо кримінальних проступків здійснюється згідно із загальними правилами судового провадження, передбаченими цим Кодексом, з урахуванням положень цього параграфа. Фактично йдеться про те, що застосовуються правила судового провадження без проведення судового розгляду із особливостями, які визначені у нормах, що стосуються спрощеного провадження щодо кримінальних проступків.

У цих нормах не вказано нічого про підготовче провадження і про його значення для спрощеного провадження щодо розгляду кримінальних проступків, проте, на нашу думку, фактично спрощене кримінальне провадження є гібридом підготовчого провадження та судового засідання і певним чином об'єднує певні риси обох етапів судового провадження та виключає інші із них.

О. В. Бабаєва зазначала: «Своєрідність спрощеного судового провадження полягає в об'єднанні, злитті стадій підготовчого провадження й

судового розгляду з усіченням процедури кожної з них. Адже у спрощеному судовому провадженні суд здійснює розгляд і вирішення кримінального провадження по суті, однак не проводить при цьому необхідного комплексу процесуальних дій, властивих стадії судового розгляду. Вирішення справи відбувається на основі поданого прокурором обвинувального акта і супровідних матеріалів. Оскільки це відбувається відразу після надходження обвинувального акта до суду, що за загального порядку кримінального провадження являє собою підготовче провадження, то можна зробити висновок, що процедурно спрощене судове провадження відбувається на стадії підготовчого провадження, але за змістом становить судовий розгляд»⁵⁵.

Фактично здійснюється підготовче провадження, яке має розширений порядок і включає в себе також деякі риси судового розгляду. Такий концептуальний підхід до визначення змісту спрощеного провадження щодо кримінальних проступків відповідає зауваженням законодавця про те, що спрощене провадження здійснюється без судового засідання.

Застосування спрощеного провадження щодо кримінальних проступків дозволяє суттєво скоротити строки розгляду кримінального провадження і при цьому забезпечити виконання завдань кримінального процесу.

Науковці зазначають: «спрощення судового провадження щодо кримінальних проступків:

а) можливість за клопотанням прокурора й згоди підозрюваного й потерпілого, розгляду обвинувального акта в спрощеному провадженні (ст. ст. 302, 382 КПК України) без участі сторін кримінального провадження та дослідження доказів, що набагато скорочує тривалість розгляду обвинувального акта (п'ять днів максимум);

б) проаналізувавши ч. 3 ст. 314 ч. 1 ст. 381, ч. 2 ст. 381 КПК України, можна дійти висновку, що якщо було дотримано вимоги складення обвинувального акта, то суд зобов'язаний його розглянути, адже те, що в статті

⁵⁵ Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. С. 155.

передбачено, що «суд має право» прийняти даний обвинувальний акт на розгляд, не закріплює водночас вимог, за якими суд може відмовити в прийнятті такого клопотання прокурора, що робить це право нічим не закріпленим. Отже, можна стверджувати, що вітчизняний кримінальний процесуальний закон не надає суду дискреційних повноважень щодо задоволення чи незадоволення клопотання про розгляд обвинувального акта в спрощеному провадженні»⁵⁶.

Особливістю підготовчого провадження у цьому випадку буде те, що розгляд справи здійснюється без запрошення сторін. Це можливо за умови, якщо обвинувачений не оспорує встановленні під час дізнання обставини і висловлює згоду із розглядом обвинувального акта.

Тому на суд покладається обов'язок щодо відсутності у обвинуваченого скарг на встановлення під час дізнання обставин та наявності у нього згоди на розгляд обвинувального акта.

У частині 2 статті 382 КПК України зазначено, що вирок суду за наслідками спрощеного провадження має ухвалюватися у порядку, який визначається КПК України та має відповідати загальним вимогам, які встановлені до вироків суду. У вирокі як результату розгляду спрощеного провадження замість доказів щодо підтвердження фактів, які були встановленими судом, зазначаються факти, які були встановлені органом досудового розслідування, які не є оспоруванними ніким із учасників провадження.

Суд вправі здійснити призначення розгляду у судовому засіданні обвинувального акту, який стосується скоєння кримінального проступку та викликати для цього учасників провадження, якщо це буде, на думку суду, необхідним.

У цій нормі встановлене дискреційне повноваження суду на виклик учасників кримінального провадження для розгляду обвинувачення. Суд на власний розсуд вирішує це питання.

⁵⁶ Калганова О. А., Габрись О. М. Порівняльний аналіз інституту спрощеного провадження щодо кримінальних проступків в Україні та окремих країнах Європи. URL: <http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs4/article/download/241/330/>

Отже, робимо висновок про те, що спрощене провадження щодо розгляду кримінальних проступків здійснюється на етапі підготовчого провадження, яке через це видозмінюється, отримуючи додаткові характерні ознаки спрощеного провадження.

3.4. Особливий порядок підготовчого провадження у спеціальному судовому провадженні (in absentia)

Інститут спеціального досудового розслідування та спеціального судового провадження був запроваджений в Україні із прийняттям Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини проти основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини» у 2014 році.

Під час кримінального провадження за процедурою «in absentia» на одній чаші терезів – інтереси забезпечення ефективності провадження, а на другій – право особи на справедливий суд⁵⁷.

Особливості порядку підготовчого провадження у спеціальному судовому провадженні (in absentia) визначаються тим, що через певні причини у провадженні відсутній підозрюваний, обвинувачений. Причини відсутності відповідної особи можуть бути найрізноманітніші.

Д. М. Шишман вказує: «КПК України передбачає ряд процедур, які є різновидом заочного провадження у зв'язку з фізичною відсутністю особи під час проведення тих чи інших процесуальних дій. До них пропонує відносити:

⁵⁷ Мазур М. П. Під час кримінального провадження за процедурою «in absentia» на одній чаші терезів – інтереси забезпечення ефективності провадження, а на другій – право особи на справедливий суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/news/943591/#:~:text=%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%B5%D1%80%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0>

1) судове провадження без участі обвинуваченого у зв'язку з його видаленням із залу судового засідання тимчасово або на весь час судового розгляду (ст. 330 КПК України);

2) проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції під час судового провадження (ст. 336 КПК України);

3) кримінальне провадження щодо померлого засудженого в інтересах його реабілітації (ч. 5 ст. 447 КПК України);

4) кримінальне провадження щодо кримінальних проступків;

5) спеціальне досудове розслідування (ст. 297-1 КПК України);

6) спеціальне судове провадження (ст. 323 КПК України)»⁵⁸.

Згідно статті 7 КПК України зміст і форма кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) мають бути відповідними принципам кримінального провадження, які визначені у положеннях КПК України із врахуванням особливостей, що визначені на рівні КПК України.

На сторону обвинувачення покладено обов'язок щодо використання всіх передбачених законом можливостей для дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого (зокрема, прав на захист, на доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання у приватне життя) у випадку здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*).

Фактично йдеться про те, що законодавець встановлює однакові вимоги дотримання принципів кримінального провадження щодо загальної процедури кримінального провадження та щодо спеціальної форми судового провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого.

Для проведення спеціального судового провадження у підготовчому провадженні суд повинен встановити наявність підстав для його проведення. Приводом для призначення спеціального судового провадження відповідно до

⁵⁸ Шишман Д.М. Спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження (*in absentia*) як різновид заочного кримінального провадження. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2017. Вип. 6. Т. 2. С. 124.

частини 3 статті 323 КПК України є наявність клопотання прокурора про здійснення спеціального судового провадження.

За загальний правилом необхідність здійснення спеціального судового провадження стає очевидною за підсумками спеціального досудового розслідування. Якраз за підсумками якого прокурор направляє до суду обвинувальний акт разом із клопотанням про здійснення спеціального провадження стосовно обвинуваченого та супровідними матеріалами.

Потрібно розуміти, що процедура спеціального судового провадження може застосуватися лише у випадку вичерпання всіх можливих процесуальних механізмів залучення обвинуваченого у кримінальне провадження. Зокрема, йдеться про використання механізмів міжнародного співробітництва. Суд, який розглядає клопотання про застосування спеціального судового провадження, повинен перевірити чи було здійснено прокурором всі необхідні та можливі процесуальні дії для залучення підозрюваного, обвинуваченого для участі у кримінальному провадженні.

На думку О. О. Нагорнюк-Данилюка: «підставами спеціального судового провадження є:

- 1) ухилення від явки на виклик суду, тобто неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази;
- 2) оголошення обвинуваченого у міжнародний та/або міждержавний розшук»⁵⁹.

Звертаємо увагу на те, що спеціальне судове провадження не проводиться, коли обвинувачений є неповнолітня особа. У статті 323 КПК України також врегульовано питання застосування спеціального судового провадження, якщо провадження здійснюється щодо кількох обвинувачених.

За наявності таких обставин за клопотанням прокурора, до якого додаються матеріали про те, що обвинувачений знав або повинен був знати про розпочате кримінальне провадження, суд постановляє ухвалу про здійснення

⁵⁹ Нагорнюк-Данилюк О. О. Підстави спеціального судового провадження в кримінальному процесі України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Юридична. 2016. № 2. С. 362.

спеціального судового провадження стосовно такого обвинуваченого, про що зазначено у частині 3 статті 323 КПК України. Тобто робимо висновок про те, що суд має також перевірити наявність обставин, які свідчать про те, що обвинувачений знає чи повинен був знати про розпочате кримінальне провадження.

Важливим є також здійснення повідомлення обвинуваченого у разі здійснення спеціального судового провадження щодо нього. Порядок надсилання повісток для обвинуваченого визначений у частині 3 статті 323 КПК України, де також вказано, що інформація про виклик обвинуваченого також публікується у засобах масової інформації: «з моменту опублікування повістки про виклик у засобах масової інформації загальнодержавної сфери розповсюдження обвинувачений вважається належним чином ознайомленим з її змістом».

Суддя Верховного Суду вказав, що вимога щодо оголошення у міждержавний та/або міжнародний розшук на сьогодні фактично блокує цю процедуру. Механізми повідомлення про зміст обвинувачення та дату й місце судового розгляду є недосконалими і неефективними (остання адреса може бути невідома або перебувати на непідконтрольній території, проблема з повідомленням під час обміну тощо). До того ж деякі правники вважають, що положення щодо спеціального судового розгляду не поширюються на етап підготовчого засідання, тому неможливо провести таке засідання без обвинуваченого. Ще однією проблемою є неефективні механізми оскарження для обвинуваченого / засудженого.

Для усунення зазначеної проблеми недосконалості положень законодавства щодо здійснення спеціального судового провадження необхідним є закріплення відповідних норм законодавства. Існує правило з римського права – «*Ubi jus incertum, ibi nullum*», яке означає, що там, де закон неоднозначний там закону немає. Тому, на нашу думку, існують істотні проблеми щодо забезпечення належної процедури здійснення спеціального

судового провадження, що також особливо стосується підготовчого провадження.

Суддя висловив пропозиції щодо вдосконалення вказаного правового інституту. Вимогу щодо оголошення у «міждержавний та/або міжнародний розшук» можна замінити оголошенням у розшук. Це б дозволило уникнути затягування кримінального провадження, яке у певних випадках було невинувато розширене через необхідність очікування результатів міжнародного розшуку, зокрема, відповідні держав та міжнародних організацій на запити України тощо.

Суддя пропонує вдосконалити механізми повідомлення обвинуваченого: «Механізми повідомлення про зміст обвинувачення та дату й місце судового розгляду мають передбачати інформування не через ЗМІ, а через інтернет, а також усіма доступними засобами, включаючи месенджери, профілі в соціальних мережах, телефонні дзвінки з проведення експертизи голосу тощо. Крім того, про зміст обвинувального акта та першу дату судового засідання обвинуваченого має інформувати сторона обвинувачення, а в повідомленні має бути довідкова інформація про те, як і де дізнатися про наступні судові засідання або як зв'язатися з представниками сторони обвинувачення чи суду для реалізації своїх прав.

Варто також уточнити положення щодо підготовчого судового засідання, забезпечити ефективні механізми оскарження чи нового розгляду для обвинуваченого / засудженого, щодо якого немає переконливих даних про його своєчасне повідомлення або який доведе, що не міг скористатися правом на особисту участь чи залучення захисника за власним вибором»⁶⁰.

Погоджуємось із зауваженнями, про які зазначає суддя Верховного Суду і вбачаємо доцільним закріпити відповідні пропозиції на рівні законодавства.

⁶⁰ Мазур М. П. Під час кримінального провадження за процедурою «in absentia» на одній чаші терезів – інтереси забезпечення ефективності провадження, а на другій – право особи на справедливий суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/prescentr/news/943591/#:~:text=%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%B5%D1%80%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0>

Звертаємо увагу на також на те, що у спеціальному судовому провадженні є обов'язковою участь захисника.

У частині 4 статті 323 КПК України вказано, що якщо підстави для постановлення судом ухвали про спеціальне судове провадження перестали існувати, подальший судовий розгляд розпочинається спочатку згідно із загальними правилами, передбаченими цим Кодексом.

Законодавець не вказує про те, коли саме зазначені обставини мають перестати існувати, але, на нашу думку, це може трапитися у будь-який момент кримінального провадження. Науковці зазначають, що це правило необхідно розглядати більш широко і тлумачити таким чином, що спочатку в таких випадках має розпочинатися все судове провадження, починаючи зі стадії підготовчого провадження. Таким чином, в разі явки обвинуваченого в такому кримінальному провадженні підготовче судове засідання повинно бути проведено заново із додержанням загального порядку⁶¹.

Отже, специфічною рисою спеціального судового провадження є відсутність із певних причин обвинуваченого у провадженні. Це має наслідком застосування певних особливих правил, які стосуються такого провадження.

3.5. Особливий порядок підготовчого провадження у суді присяжних

Із статті 383 КПК України випливає, що кримінальне провадження судом присяжних здійснюється відповідно до загальних правил цього Кодексу з особливостями, встановленими цим параграфом.

Загальні правила кримінального провадження передбачають здійснення також підготовчого провадження. Проте важливим є визначення можливості здійснення підготовчого провадження із врахуванням особливостей провадження суду присяжних, які визначені у положеннях КПК України.

⁶¹ Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. С. 167.

У статті 384 КПК України встановлено, що на прокурора та суд покладено обов'язок роз'яснення обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, можливості та особливостей розгляду кримінального провадження судом присяжних.

У цій статті прямо законодавець закріпив обов'язок прокурора, суду щодо роз'яснення права обвинуваченого на суд присяжних, за умови що провадження може відповідно до закону розглядатися у за участі суду присяжних.

Письмове роз'яснення прокурора обвинуваченому про можливість, особливості і правові наслідки розгляду кримінального провадження судом присяжних додається до обвинувального акта і реєстру матеріалів досудового розслідування, які передаються до суду.

Фактично, прокурор повинен роз'яснити право обвинуваченого на суд присяжних ще на стадії досудового розслідування, у підготовчому провадженні суд повинен встановити чи був виконаний обов'язок прокурора належним чином.

У Методичних рекомендаціях з питань участі прокурора в суді присяжних, які схвалено науково-методичною радою при Генеральній Прокуратурі України 22 листопада 2013 року протоколом №8, вказано: «інформування підозрюваного про можливість розгляду кримінального провадження щодо нього судом присяжних ще до початку судового провадження дозволить йому підготуватися до реалізації такого права і його рішення буде обдуманим та обґрунтованим. Лише в такому разі засади кримінального провадження будуть дотримані, а судовий розгляд буде справедливим».

Таке зауваження є логічним та об'єктивним, оскільки, якщо обвинувачений дізнається про своє право на розгляд його справи у суді присяжних йому потрібен буде час для того, щоб все обдумати і прийняти сприятливе для нього рішення щодо реалізації свого права. Якщо ж прокурор не повідомить права обвинуваченого на суд присяжних, то він суттєво

обмежить право обвинуваченого, що має бути враховано судом у підготовчому провадженні.

У доктрині кримінального процесу також наголошується на тому, що «виключно обвинуваченому надано право клопотати про розгляд кримінального провадження судом присяжних. Роз'яснення відповідного права, яке здійснюється прокурором та судом під час підготовчого судового засідання і фіксування такого роз'яснення створює необхідні умови для реалізації обвинуваченим наданого йому права; дотримання вимог закону щодо обов'язкового роз'яснення права на суд присяжних є гарантією забезпечення фундаментального права на справедливий суд; вибір однієї з форм судового розгляду кримінального провадження залежить від волевиявлення обвинуваченого. Суд зобов'язаний роз'яснити обвинуваченому право на розгляд кримінального провадження щодо нього судом присяжних. Якщо обвинувачений не може визначитися з реалізацією такого права, то суд може оголосити перерву для прийняття ним остаточного рішення»⁶².

Якщо обвинувачений має право на розгляд його справи у суді присяжних, то в суду та у прокурора виникає відповідний обов'язок щодо забезпечення реалізації цього права. Якщо це буде порушено, то це свідчить про порушення права на справедливий судовий розгляд, яке закріплене у статті 6 Конвенції про захист прав та основоположних свобод.

Обвинувачений у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, під час підготовчого судового засідання має право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних.

Тобто лише обвинувачений може реалізувати своє право на розгляд його справи судом присяжних, як наслідок, можна зробити висновок про те, що його участь у підготовчому провадженні є обов'язковою у такому випадку.

⁶² Маленко О. В. Реалізація обвинуваченим права на розгляд кримінального провадження судом присяжних при здійсненні спеціального судового провадження. URL: https://protocol.ua/ru/realizatsiya_obvinuvachenim_prava_na_rozglyad_kriminalnogo_provadgeniya_sudom_prisyagni_h_pri_zdiysnenni_spetsialnogo_sudovogo_provadgeniya/

Фактично питання про використання провадження у суді присяжних вирішується саме на підготовчому провадженні, оскільки про таке право обвинуваченого на суд присяжних має роз'яснити йому прокурор або суд.

Суд як «дійова особа» кримінального провадження з'являється саме під час судового провадження. Прокурор може роз'яснити це право підозрюваному ще під час досудового розслідування. Водночас, суд під час судового провадження здійснює перевірку на дотримання законодавства в обвинувальному акті, а також і у письмовому роз'ясненні прокурора.

Саме під час підготовчого провадження обвинувачений може реалізувати своє право на розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних через заявлення відповідного клопотання.

У статті 385 КПК України вказано: «після призначення судового розгляду судом присяжних головуєчий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик присяжних у кількості семи осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних».

У наступній статті КПК України роз'яснено права та обов'язки присяжних, які стосуються судового засідання. У зв'язку із цим, постає питання про те чи має бути проведене підготовче засідання за участю присяжних чи одразу ж має проводитися судове засідання.

Водночас, у статті 384 КПК України кримінальне провадження судом присяжних здійснюється відповідно до загальних правил цього Кодексу з особливостями, встановленими цим параграфом.

О. В. Бабаєва зазначила: «На підставі аналізу положень § 2 Гл. 30 КПК можна зробити висновок, що до особливостей процесуальної форми судового провадження у суді присяжних, що реалізуються у підготовчому провадженні, належать: (1) роз'яснення права на суд присяжних; (2) заявлення обвинуваченим клопотання про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних; (3) призначення судового розгляду судом присяжних; (4) виклик присяжних».

«Згідно ч. 3 ст. 31 КПК України, як зазначалося вище, кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних. Системне тлумачення цієї норми та змісту гл. 27 КПК України, якою передбачено порядок підготовчого провадження, дозволяє дійти висновок, що підготовче судове засідання у цій категорії кримінальних проваджень має проводитися судом колегіально у складі трьох професійних суддів⁶³.

Із цього також випливає, що участь присяжних у підготовчому провадженні не передбачена нормами КПК України.

Цікавим є питання про те, що якщо у підготовчому провадженні суд має бути колегіальним і складатися із трьох суддів. У випадку заявлення клопотання обвинуваченим про розгляд його справи судом присяжних виникає питання про те, яким має бути склад суду, оскільки законодавством визначено, що суд присяжних складається із двох суддів та трьох присяжних. Через це питанням є хто із суддів повинен бути виключений із складу суду.

Спосіб розв'язання вказаної процесуальної ситуації запропоновано Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних і кримінальних справ в Інформаційному листі від 03.10.2012 р. «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». Згідно п. 3 цього Листа у випадку заявлення клопотання про розгляд кримінального провадження судом присяжних другий професійний суддя, крім головуєчого, згідно з ч. 6 ст. 9 КПК України визначається автоматизованою системою документообігу суду зі складу колегії суддів, яка здійснювала підготовче провадження.

⁶³ Солодков А. А. Окремі питання здійснення провадження в суді присяжних. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/nvuzhpr_2014_27\(3\)_34.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&image_file_name=PDF/nvuzhpr_2014_27(3)_34.pdf)

«Після призначення судового розгляду головуєчий надає розпорядження секретарю судового засідання про виклик (повідомлення) учасників судового провадження та інших осіб, перелічених в ухвалі, а також у разі подання клопотання обвинуваченим у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді довічного позбавлення волі, про розгляд кримінального провадження стосовно нього судом присяжних – присяжних у кількості семи осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних. Письмовий виклик має бути вручено присяжному під розписку не пізніше ніж за п'ять днів до дати судового засідання. В цей же строк здійснюється виклик учасників судового провадження та інших осіб, які мають бути присутніми при судовому розгляді, шляхом вручення їм повістки про виклик (повідомлення), надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою в порядку, визначеному статтями 135 - 139 КПК України».

«Судовий розгляд призначається в термін, що не перевищує десяти днів з дня постановлення ухвали про його призначення. Якщо десятий день припадає на вихідний, святковий чи інший неробочий день, засідання призначається на перший після десятого робочий день»⁶⁴.

Отже, існують певні особливості підготовчого провадження, яке стосується здійснення провадження у суді присяжних.

Висновки до Третього Розділу

Підбиваючи підсумки Розділу 2, зазначмо, що підготовче провадження може видозмінюватися залежно від особливостей, що встановлені для окремих категорій проваджень.

⁶⁴ Лист ВССУ від 03.10.2012 р. № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12#Text>

Встановлено, що особливий порядок підготовчого провадження на підставі угод стосується дослідження матеріалів кримінального провадження та перевірки судом добровільності таких угод.

Порядок підготовчого провадження щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності передбачає додаткові повноваження суду щодо перевірки наявності підстав, які дозволяють звільнити особу від кримінальної відповідальності.

Особливий порядок підготовчого провадження у спрощеному провадженні щодо кримінальних проступків полягає у тому, що підготовче провадження та судові засідання у випадку спрощеного провадження є одним цілим і має ознаки обох етапів судового провадження.

Особливий порядок підготовчого провадження у спеціальному судовому провадженні (*in absentia*) передбачає важливість перевірки судом правильності повідомлення обвинуваченого та обов'язкової участі захисника.

Особливий порядок підготовчого провадження у суді присяжних стосується того, що підготовче провадження здійснюється колегіальним судом у складі трьох суддів. Суд повинен перевірити виконання обов'язку прокурора щодо повідомлення обвинуваченого про можливість розгляду справи судом присяжних, а також самостійно повідомити обвинуваченого про це його право.

ВИСНОВКИ

1. Підтримано думку науковців, що підготовче провадження – це саме етап стадії судового провадження, оскільки це відповідає законодавчим положенням та обґрунтовано позиціями авторитетних науковців.

Підготовче провадження – це проміжна частина кримінального провадження, яка має дуалістичну кримінально процесуальну природу. Цей дуалізм полягає у тому, що із однієї сторони, підготовче провадження здійснюється з метою перевірки законності діяльності суб'єктів сторони обвинувачення на досудовому розслідуванні. З іншої сторони – цей етап важливий для організації та підготовки судового розгляду.

2. З'ясовано, що метою підготовчого провадження є встановлення судом можливості врегулювання кримінально-правового конфлікту до судового розгляду або забезпеченні своєчасного і безперешкодного судового розгляду.

Завдання підготовчого провадження варто визначати через функції суду. Тому ми виділяємо три блоки завдань підготовчого провадження:

- 1) контрольні;
- 2) організаційні;
- 3) пов'язані із здійсненням правосуддя.

3. Порядок здійснення підготовчого провадження визначений у Главі 27 КПК України. Визначено, що початком підготовчого провадження є отримання судом обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності. У КПК України не визначені строки протягом яких має бути проведене підготовче засідання. Тому у кожному конкретному випадку потрібно звертатися до положень статті 28 КПК України, яка присвячена визначенню принципу розумних строків та критеріям розумності строків.

Початок підготовчого засідання здійснюється із врахуванням загального порядку здійснення судового засідання.

Особливістю підготовчого провадження є можливість ініціювання підготовки досудової доповіді. Досудова доповідь на сьогодні може стати зручним рекомендаційним інструментом для формулювання вираженої позиції у судових дебатах стороною обвинувачення та для подальшого об'єктивного прийняття судом рішення про вид і міру покарання у разі ухвалення обвинувального вироку суду. Встановлено, що ініціювання підготовки досудової доповіді є правом суду. Значення досудової доповіді в контексті подальшого ухвалення вироку є сумнівним, оскільки законом визначено лише те, що суд «приймає до уваги» доповідь.

Запобіжний захід, який був визначений особі на стадії досудового розслідування, не може автоматично подовжуватися після передачі матеріалів кримінальної справи до суду загальної юрисдикції. У зв'язку із цим, сторони мають заявляти клопотання про обрання, зміну чи скасування запобіжного заходу. Суд у цьому випадку має дослідити наявність обставин, які свідчать про можливість обрання, зміни чи скасування запобіжного заходу.

Суд не має здійснювати дослідження доказів на підготовчому провадженні. Водночас, прокурор має надати суду зазначені матеріали на етапі підготовчого провадження, щоб головуючий міг щонайменше після призначення судового розгляду забезпечити учасникам судового провадження, передусім обвинуваченому, якщо він заявить про це клопотання, право на ознайомлення з кримінальною справою, тобто забезпечити реалізацію його права.

4. Рішення, які приймає суд на підготовчому провадженні, можна розподілити на:

1) ті, які стосуються продовження руху провадження та підготовки до судового розгляду (призначення судового розгляду)

2) ті, які стосуються перевірки дотримання вимог кримінального процесуального законодавства на стадії досудового розслідування (перевірка обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору);

3) ті, які стосуються здійснення судом правосуддя (закриття провадження на підставі встановлення обставин нейтрального (процесуального) предмету доказування).

5. Специфічними рисами здійснення підготовчого провадження на підставі угод є коло учасників, участь яких є обов'язковою, а сама сторони угоди про примирення або визнання вини, оцінка судом добровільності угоди, а також перевірка інших фактів, які містяться в угоді, які дозволяють затвердити її чи відхилити тощо.

6. Підготовче провадження щодо звільнення особи від кримінальної відповідальності має свої особливості, які стосуються перевірки інформації, яка міститься у клопотанні прокурора, з'ясування думки потерпілого щодо застосування звільнення особи від кримінальної відповідальності тощо.

7. Спрошене провадження щодо розгляду кримінальних проступків здійснюється на етапі підготовчого провадження, яке через це видозмінюється, отримуючи додаткові характерні ознаки спрощеного провадження. Зокрема, не здійснюється виклик учасників провадження, суд досліджує лише ті докази, про які зазначено у законі і не здійснює дослідження речових доказів та показань свідків.

8. Специфічною рисою спеціального судового провадження є відсутність із певних причин обвинуваченого у провадженні. Це має наслідком застосування певних особливих правил, які стосуються такого провадження. Так, обов'язковою є участь захисника. Суд повинен ретельно перевірити правильність повідомлення обвинуваченого про відкриття щодо нього провадження.

9. Існують певні особливості підготовчого провадження, яке стосуються здійснення провадження у суді присяжних. Підготовче провадження здійснюється колегіальним судом у складі трьох суддів. Суд повинен перевірити виконання обов'язку прокурора щодо повідомлення обвинуваченого про можливість розгляду справи судом присяжних, а також самостійно повідомити обвинуваченого про це його право.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабаєва О. В. Підготовче провадження у системі стадій кримінального процесу України: дис. канд. юр. наук.: 12.00.09. Харків, 2019. 292 с.
2. Бабаєва О. В. Процесуальний порядок підготовчого провадження на підставі угод. Верховенство права-основоположний принцип правової держави: VIII Науковий круглий стіл молодих учених, аспірантів та магістрів, 16 грудня 2016 року, м. Харків: Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. С. 9-13.
3. Бородий В.М., Бородий И.В. «Проблемные вопросы проведения подготовительного судебного заседания, которые требуют усовершенствования норм УПК Украины. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Suap_2015_3_10.pdf.
4. Дячук С. І. Застосування кримінального процесуального законодавства на підготовчому провадженні у суді першої інстанції. Наукові записки НаУКМА. 2013. Т. 144-145 : Юридичні науки. С. 142-146.
5. Дячук С. І. Стадія підготовчого провадження та її особливості. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/cln_2013_4_33.pdf
6. Єні О. А., Матієк Л П. Досудова доповідь у судовому кримінальному провадженні. URL: <http://www.chasopysnapu.gp.gov.ua/ua/pdf/2-2017/eni.pdf>
7. Калганова О. А., Габрись О. М. Порівняльний аналіз інституту спрощеного провадження щодо кримінальних проступків в Україні та окремих країнах Європи. URL: <http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs4/article/download/241/330/>
8. Карабут Л. В. Чи є підготовче провадження стадією кримінальної процесуальної діяльності? Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики : матеріали V-ї Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. XX-річчю Нац. акад. прав. наук України, 2013 р. Одеса, 2013. С. 291–293.

9. Кедик В. П. Поняття повернення обвинувального акту та клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурору. URL: <http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc39/33.pdf>
10. Кобернюк В. М. Закриття кримінального провадження зі звільненням особи від кримінальної відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2014. 247 с.
11. Кримінальний процес : підручник. За редакцією В.Я. Тація, Ю.М. Грошевого, О.В. Капліної, О.Г. Шило. Х. : Право, 2013. 824 с.
12. Кримінальний процес: підруч. за ред. Ю.М. Грошевого та О.В. Капліної. Х.: Право, 2010. 608 с.
13. Кримінальний процес: підручник за ред. В.В. Коваленко, Л.Д. Удалової, Д. П. Письменного. Видавництво «Центр учбової літератури». К., 2013 р. 800 с.
14. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. К. : Юстиніан, 2012. 1224 с.
15. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. I [Є.М. Блажівський, Ю.М. Грошевий, Ю.М. Дьомін та ін.] ; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. Х. : Право, 2012. Т.2. 2012. 664 с.
16. Крушинський С. П. Проблеми подання доказів на стадії підготовчого провадження в суді першої інстанції. URL: <http://univer.km.ua/doc/kkr/10.pdf>
17. Лист ВССУ від 03.10.2012 р. № 223-1430/0/4-12 «Про порядок здійснення підготовчого судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1430740-12#Text>
18. Лобойко Л. М. Кримінальний процес: підручник. К.: Істина, 2014. 432 с.
19. Луцик В. В. Повернення кримінальної справи прокурору зі стадії попереднього судового розгляду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 20 с.

20. Мазур М. П. Під час кримінального провадження за процедурою «in absentia» на одній чаші терезів – інтереси забезпечення ефективності провадження, а на другій – право особи на справедливий суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/943591/#:~:text=%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%BA%D0%B5%D1%80%20%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0>
21. Маленко О. В. Реалізація обвинуваченим права на розгляд кримінального провадження судом присяжних при здійсненні спеціального судового провадження. URL: https://protocol.ua/ru/realizatsiya_obvinuvachenim_prava_na_rozglyad_kriminalnogo_provadgennya_sudom_prisyagnih_pri_zdiysnenni_spetsialnogo_sudovogo_provadgennya/
22. Нагорнюк-Данилюк О. О. Підстави спеціального судового провадження в кримінальному процесі України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. Юридична. 2016. № 2. С. 361-371.
23. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. / за ред. О. А. Банчука, Р. О. Куйбіди, М. І. Хавронюка. Харків: Центр політико-правових реформ Factor, 2013. 780 с.
24. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: автореферат дис. канд. юр. наук: 12.00.09, Харків, 2015. 20 с.
25. Новак Р. В. Кримінальне провадження на підставі угод в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 . Х., 2015. 214 с.
26. Павич Х. Поняття та значення підготовчого провадження. Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні : матеріали XXII звіт. наук.- практ. конф., 4-5 лют. 2016 р. Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. Юрид. фак-т., 2016. Ч. 2. С. 214-216.
27. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі : монографія. Х. : Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.

28. Попелюшко В. О. Подання суду доказів за новим КПК України. Юридичний вісник України. 2013. № 14 (927). С. 4.
29. Попелюшко В. О. Предмет захисту та його доказування в кримінальній справі: Монографія. К.: Прецедент, 2005. 232 с.
30. Попелюшко В. О. Судовий розгляд кримінальної справи : навч. посіб. К. : Кондор, 2006. 234 с.
31. Попелюшко В. О. Формування кримінальної справи на стадії судового провадження. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 44–49.
32. Постанова Верховного Суду від 19.11.2019 у справі № 345/2618/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/85836398#>
33. Постанова Верховного Суду від 6 грудня 2018 року у справі № 756/11661/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78496216>
34. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11 грудня 2015 року № 13 «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0013740-15>
35. Пушкар П. В. Визначення, правова природа, види та елементи угоди про визнання вини в сучасному кримінальному процесі. Вісник Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка. Сер. Юридичні науки. 2001. Вип. 42. С. 65-96.
36. Рекомендація CM/Rec(2010)1 Комітету міністрів державам-членам про Правила Ради Європи про пробації URL: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec\(2010\)1%20Ukrainian.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/prisons/Rec(2010)1%20Ukrainian.pdf)
37. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23 листопада 2017 року у справа № № 1-28/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17#n63>

38. Сиза Н. П. Завдання суду в стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2014. № 2(10). С. 1-13.
39. Сливич І. І. Прискорені та спрощені провадження в кримінальному судочинстві України: визначення та доцільність застосування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Право. 2015. Вип. 31. Т. 3. С. 97-100.
40. Солодков А. А. Окремі питання здійснення провадження в суді присяжних. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvuzhpr_2014_27\(3\)_34.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvuzhpr_2014_27(3)_34.pdf)
41. Тахтаров М. А. Юридична сутність підготовчого провадження у кримінальному процесі України. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2016/3/45.pdf>
42. Ткач Т. П. Досудова доповідь служби пробації: поняття, необхідність, функції. Науковий вісник. 2014. № 1. С. 56–65
43. Трофименко В. М. Особливості порядку підготовчого провадження за КПК України. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/7321/1/%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%9F%D0%9E%D0%A0%D0%AF%D0%94%D0%9A%D0%A3%20%D0%9F%D0%86%D0%94%D0%93%D0%9E%D0%A2%D0%9E%D0%92%D0%A7%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%92%D0%90%D0%94%D0%96%D0%95%D0%9D%D0%9D%D0%AF.pdf>
44. Узагальнення судової практики здійснення підготовчого судового провадження у кримінальному провадженні здійснене Апеляційним судом Одеської області 30. 06. 2017 року. URL: https://oda.court.gov.ua/userfiles/file/sud1590/Yzagalnennya_pidgotovche_provadgennya.pdf

45. Узагальнення судової практики на тему: «Судова практика здійснення судового провадження на підставі угод». URL: https://zib.com.ua/ua/print/41349-uzagalnennya_sudovoi_praktiki_na_temu_sudova_praktika_zdiysn.html
46. Шишман Д.М. Спеціальне досудове розслідування та спеціальне судове провадження (in absentia) як різновид заочного кримінального провадження. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». 2017. Вип. 6. Т. 2. С. 123-126.
47. Шминдрук О. Ф. Підготовка кримінального провадження до судового розгляду на підготовчому судовому засіданні. URL: https://eprints.oa.edu.ua/4601/1/Shmyndruk_11052016.pdf
48. Шминдрук О. Ф. Підготовче провадження як кримінально-процесуальна категорія. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvmgu_jur_2014_10-2%282%29__48
49. Шминдрук О. Ф. Підготовче провадження в кримінальному процесі України: дис. на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність», Академія адвокатури України. Київ, 2016. 210 с.